

FREE THOUGHT.

Mēnesinis Iliustrotas Mokslo ir Literaturos Laikraštis, leidziamas Bendrovēs "Laisvoji Mintis" Chicago, Ill. ir Scranton, Pa.

All communications must be addressed to "Laisvoji Mintis", 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill., or 1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

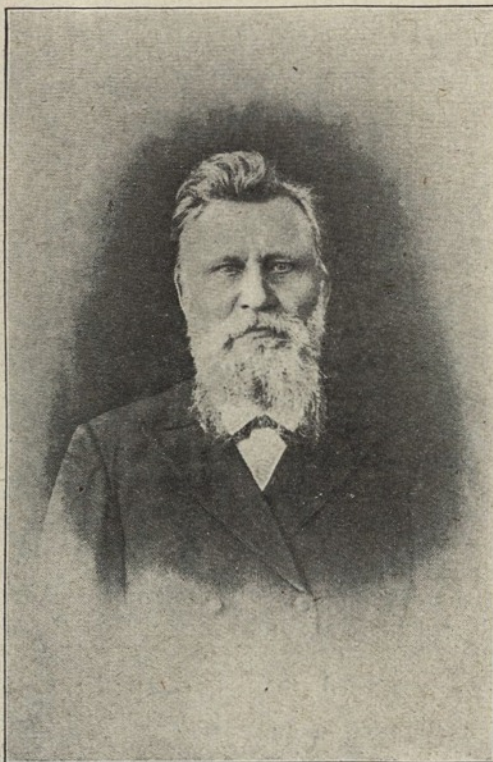
No. 23

Chicago, Ill. & Scranton, Pa., Sausio (January) mėn. 1912 m.

II TOMAS

Entered as Second Class Matter July 29, 1910, at the Post Office at Chicago, Ill., under the Act of March 3, 1879 II-nd VOL

Manager A. Olszewski, 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill.

S. Baltramaitis.

"Liet. Bibliografijos" autorius 1911 m. sukakęs 70 metų amžiaus.

Moterų auklėjimas 100 metų atgal.

(Pasak P. Chmielowskio).

Kas nori turėti intekmę ant pažvalgų ir palinkimų ateinančios gentkartės, tam turi rūpėti auklėjimas, gyvenimas ir užsiėmimai moterų. „Moterų klausimas“ ėmė rūpėti šviesesnei visuomenei jau pradžioje 19-jo amžiaus; tik susimildamas, skaitytojau, žinok ir suprask, kad čion šnekta tegali būti apie moterį iš augštesnės luomos, sulenkėjusią, nesa kas-gi tuomet būtų drįsęs šnekėti apie lietuviškąją moterį kaimietę, baudžiauninkę, kuri tik liudnomis dainomis teramino savo gyvenimą!...

O ir moterų bajorių klausimas tuomet turėjo labai siaurą dirvą; moters dar nereikalavo nė didesnių draugijoje laisvių, nė normališkesnio apsklembimo tiesų tarpe susituokusiųjų, nė platesnio darbui lauko; ėjosi tiktai apie išauklėjimą, apie tojo išplėtimą ir nuodugnesumą. Stengėsi veikti prieš įsivyravusią nuo šimto metų francuziškąją kalbą ir francuziškus papročius, juokavo iš taip nelemto Paryžiui pamėgdžiojimo, ir troško moterų mintis patraukti į manymo savrankiškumą patikrinimu joms tikro mokslo, o ne paviršutiniško tiktai žvilgėsio. Mat, kaip lenkai, taip Lietuvos ponai buvo labai pamylėję, kas buvo svetima; anot A. Kuličkovskio, nuo kuno jie numetė sentėvių drapaną, iš dušios išmetė prabočių tikyba, o iš kalbos savų senelių liežuvį.

Pirmą pėdsaką rimtesnio užsiėmimo moterų auklėjimu randame laiške, be parašo prisiųstame iš Nogardo redakcijon Vilniaus *Dzienniko*¹ po antrašu: „Mintis apie moterų auklėjimą“. Autorius pripažinęs, kad jau tuomet nuo seno niekas nesirupino moterų auklėjimu, skundžiasi ant per mažo skaičiaus „pensjonų“, skirtų gražiajai lyčiai, taip jog „netaip turtingi gimdytojai, neįstengdami savo dukras siųsti už kelių dešimčių mylių į Varšavą ar Vilnių, nuliudę mato beveik be jokio pamokymo augant mergiotes, kurios... lygias su sunais turi tiesas ir prie jų meilės ir prie globos vyriausybės šalies“. Todėl pataria kiekvienam pavietui turėti savas mokyklas kaip moterims taip vyriškiems. „Kiekvienas pavietas—sako jis—visatiname *elekcijų* susirinkimo laike, galėtų, su didele sau pagarba, o su dar didesne nauda apskelbti nutarimą įsteigimui pavietinės mergiotės mokyklos“, piningus tai lietai ar sudedant visatinomis mesliavomis, ar surenkant lėšas nuo atskirų ypatų. Potam paduoda projektą taip įrengiamos mokyklos, kuri pasiliktu po dvarponių priežiura, ir stropiai atkreipia atydą ant urėdo „akmistrinės“. Toji turėtų būti dvarpone savo pavieto, garbi savo gyvatà, guodojama apsiėjime. „Linkėtina net būtų, kad ant to laipsnio ukėsiško patarnavimo taptų pakviesta dama didesnio zenklumo. Kilta turėtų būti moterei paguoda, kad jau ne vyro, bet *savo ypatingą turi*

titulą. Nėra didesnės damai garbės, kaip buti akmistrinė pavietinės mokyklos...“ Mat autorius ir moterų garbės godumą kutena.

Peržvelgdamas auklėjimą mergų turtuolių namuose po vada guvernantės, pažymi, kad visa išeiğa keliame-tinio mokymosi yra šnekėjimas francuziškai, lošimas ant fortepiano ir šokis. Jis priešingas yra auklėjimo susvetimžemėjimui: „Jaigu kiekvienos moters yra rimtesniu likimu ištekėti už vyro, buti gera pačia, prisiriusia motyna, tvarkia užtvėre, kam-gi tad butinai reikalinga toji francuziškoji kalba, jaigu vyras bus lenku, o gal nė nesupranta francuziškai? Yra tai didelė gražiojoje lytyje yda, kad ji savo auklėjimą jau užbaigtu esant skaito, kaip tik išmoksta francuziškąją kalbą ir potam posėdžiuose, su žymia savo opinijos skriauda, pačiu francuziškų žodžių su lenkiškais maišymu, taip juokingu akyse išmaningų žmonių, išdydauja; o mergos šiaip apsišvietusios ir gerai išauklėtos, be reikalo jaučiasi pasturlakomis esančios už tai tik, kad svetima sau kalba nešneka“. „Gerai yra mokėti francuziškai, vokiškai ar angliškai, bet tai tuomet, kada merga iš padugnių išmoko tautiškos Kopčynskio gramatikos, kada apsipazino su morališku mokslu, su mokslu skaitliavimo, matematikos, šalies literatūros, historijos, ir t. t. Be tų įžengtinių minties ir širdies prirengimų kas mums iš pažinėjimo svetimų kalbų, kada musų šaliečiai nėra nė francuzais, nė vokiečiais, nė anglais“.

Neužmiršta autorius nė fiziškosios auklėjimo pusės. „Jaigu mergiotės moksluose tuojuo nuo pat jaunystos būtų pratinamos prie judėjimų kuno, prie tankių po laukus ir daržus pasivaikščiojimų, prie pažinėjimo iš naturališkosios historijos augalų, gėlių, o podraug bent pradinės fizikos, prie apžiurėjimo karvių, paukščių, indaujos ir t. t., tuomet tikrai, besiplėtojant minties jie-goms per kassyk naujus mokslus, prašvistų mitrumas gražaus iš prigimimo kuno“².

O moteris šeimynoje taip va elgtųsi: „Padori moteriškė, mažiaus rupindamasi Paryžiškė mode plaukų suraityme ant galvos, parinkime spalvų ir sukirpimo sijono, pastatyme kojos į šokį, atvykusiai viešnei parodytų savo namų darbus, savo ukį, savo vaikų auklėjimą, ir todėl šnekėtų apie mokslus, apie įvairius jaunuomenės instrukcijai išleistus veikalus, apie reikalingumą apšvietimo ir naudą auklėjimo... prisėstų galiaus prie muzikos, jaigu ją pažinotų, loštų, padainuodama giesmes ar dainas savoje kalboje ir tokiu budu dailiai palinkmintų savo draugę ir namiškius. Veikiai prabustų neatstotinas pamėgdžiojimo noras ir mandagus gražioje lytyje lenktyniavimas“.

Galiaus, kalbėdamas apie gabesnes, o turtingas moteris, masina dirbti literatūros dirvoje, kas rodo praplatinimą lauko moteriškės veiklumui. Nurodęs, kad

² Tą auklėjimo pusę pirm to jau Vilniaus *Dziennike* buvo perstatęs plačiame straipsnyje prof. Augustas Beu (Juliaus Slovackio patėvis, po antrašu: „Hygiena pensyj dla panien“ (1815 m., t. 1.).

Lenkija, be Elzbietos Družbackienės, neturi daugiaus moteriškų genijų, ir paminėjęs vardus garsių francuzių rašytojų: La Fayette, Sévigné, Genlis, Staël, taip savo geidimą išreiškia: "Išteisintos yra moters, kurios savo būdinaime likime negali pasišvęsti numylėtam literaturoje dalykui, priverstos eiti paskui prilikimą; bet damos, turinčios dvigubą turtą ir talentų progą, jaučiančios savyje ugningą lakumą tveriančio genijaus, kodėl neturėtų bovyties su Muzomis taip sutinkančiomis, su jautrumu jų širdies, su gaivumu vaidintuvės ir su pakylumu delikatinų jų jausmų? Kodėl neturi liuosą laiką pašvęsti naudingiems mąstymams, o rašydamos dalykuose apeinančiuose savą šalį, pelnyti paguodą sągadyniečių ir garbę ainių?..."

Ką autorius siulė bodinčioms tingume aristokratėms, tai vėliaus atliko bėdinesnės atstovės gražiosios lyties... *Dziennike* ir *Tygodnike* kassyk tankiaus užtinkame moterų pavardes, kartais po straipsneliais prozoje, tankiaus-gi po eilėmis pasirašiusių: Antonillė Modzelevska, Felicija Joanna Malikovska, Ona Czechórska ir k. Ir kada keliais metais vėliaus Jonas Sovinskis ėmė rašyti veikalėlį *O uczonych Polkach*³, galėjo jau paminėti 50 autorių, kurių dauguma priguli prie pirmojo dešimtmečio 19-tojo amžiaus.

Viešame auklėjime, nežiurint į pastangas ir projektus anuometinės mokyklų valdžios, stovinčios po universitatės valdžia, neįvyko jokios įžymios reformos, o privatiškame auklėjime atmainos turėjo būti tiktai smulkios ir nežymios, jaigu anų metų publicistai nuolatos turėjo prikaišioti akyplēšias ydas. Andrius Sniadeckis savoj *Filozoficzno—próźniacka podróz po bruku* mikliai ir juokdaringai išjuokė taip vad. "sentimentališkąją draugovę", nelabai meilų paveldimą iš galo 18-tojo amžiaus, persiėmusią netikru, gaiziu jautringumu ir įsimylėjimu į kalbą, papročius ir modes paryžėnų. Vilniaus *Tygodnik* guldė iš pereitšimtmetinio angliško *Spectatoriaus* straipsnius apie pavirštutinišką moterų išauklėjimą, labai tinkamus mūsų anuometinėms moterims. "Leticija ir Dafnė", "Laiškas į Spectatorių", "Apie šokius", štai svarbesni 1816 m. straipsniai, atrodantieji, kad mergiotę, lygiai kaip vaikysčią, reikia auginti ir šviesti kaip "išmintingą" esybę. Čion buvo rašoma, pvd.: "Pas mus tai visatinai daroma klaida mūsų vaikų auklėjime, kad dukteryse visą pastangą dedame ant ypatos, o jokios—ant minties; o sunuose, atbulai, taip išibėgėjame tobulinime jų proto, kad visiškai apleidžiam auginimą jų kuno, ir iš to tai pareina, kad jauna mergiotė jau žinoma ir gerbiama esti visuose posėdžiuose, kuomet vyresnis jos brolis nedrįsta įeiti į grįčią, svečiams ėsant. Iš tos tad išvirkščios auklėjimo metodos išeina, kad vyriškis tankiai pusę jau savo amžiaus pergyveno, iki jį pažino, o mergaitė dar pražydime jaunystos, o jau sukasdienėjo ir užmarštin nuėjo.... Kokis-gi yra pas mus paprastas budas

mergiočių auklėjimo? Štai, vos iš auklės rankų išėjusi mergiotė, nemokanti dar jokio įsiveidyjimo padaryti apie paprastas gyvenimo aplinkybes, lyg jauna ožkaitė su barškaliuku ant kaklo, atidaviama tuojau esti šokių metru. Tasai-gi jaunai šlapnosei liepia prisiimti rimtą stovengę ir mandagią minelę, mokina ją, kaip reikia laikyti galva, iškelti krutinę, įtraukti skilvis, ir kaip visam kunui suteikti artificiališkas sudėjimas ir judėjimas. Visur primena, kad be to nėra galima patikti, kad negaus vyro, jaigu atžagariai žengs, žvilgters ar šiaip pasijudiniame nesitaikys prie regulos.... Ir taip iš lėto persitikrina nežymiai, kad jai tik turės gana gražumo, jau tuomi pačiu turi gana išminties pilningai atsakyti savo busimam prilikimui".

Jau ir tuomet savus prietikius prilygindavo prie Amerikos prietikių. Štai New Yorko aprašyme skaitome⁴: "Jaigu kam įsrigs toks navatnas įvairumas religišų įmonių, tas nemažiaus nusistebės iš skirtumo tarp europėjiškų ir Naujojo Svieta papročių. Kokis priešpriešumas auklėjime! Pas mus nuo mažystos beveik jaunos mergiotės, atskirtos nuo vaikiščių, pasilieka po priežiura motynos ar auklės; čion-gi, priešingai, ypatos abiejų lyčių, nuolatos su savim budamos, pirmą jaunystę praleidžia be jokio skirtumo, mokosi vienose mokyklose ir ten gauna vienokias regulas ir pamokymus.... Mergiotės, baigusios 12-ais ar 13-ais metais viešąjį auklėjimą, nič-nieko neprastoja dėlei tos ypatingos liuosybės vaikystos metuose. Jų draugai iš mokyklos, ar tie, su kuriais vėliaus jos susidraugino, gali jas laisvai lankyti ar tai ėsant tėvams namie, ar jų nėsant, o tolesniame amžiuje, kada draugybės užleidžia meilei vietą, mergiotės neslepia savų jausmų, priešingai—leidžia joms pasirodyti su tuomi ščyrumu, kurs pažymi prigimtą, bet nekaltą palinkimą. Kilčiausios turtais ar gėmimu mergos vaikštinėja vienos pačios su senais savo draugais, be jokio papiktinimo ar papriešinimo geriems papročiams ir savai reputacijai". *Tygodnik'as* nestatė amerikietes kaipo paveizdą, bet jų nė nepeikė; davė tik medegą prilyginimui, tai-gi Gilesniam klausimo apmąstymui.

Wiadomości Brukowe vėl savu budu tą klausimą palytėjo daugelyje užminimų, satyriškų užsipuolimų ar rusčių tiradų. Ir "Šūbravcams" regimai nerupėjo atmainymas upo, pajunkimų tarpe moterų jau subrendusių, nes tokią reformą skaitė esant labai sunkia, jaigu tik bent kiek galima, su jaunesneja, priaugančiaja karta. Todėl ir atkreipė atydą ant auklėjimo mergaičių. Kartais jų juokai budavo labai nešvankūs, kaip kad (No. 113) patalpino šitokią žinutę: "Yra pas mus šeimynos taip rupestingos išauklėjimu ir apšvietimu ainijos, kad jokių lėšų nesigaili partraukimui iš užrubežio ypatų, kurioms patikėtų taip svarbią pareigą. Žino apie tai ir užrubežyje taip toli, kad su paskutiniu tuntu kariuomenės, grįžtančios iš Francuzijos, kaip girdėt, išėjo keli šimtai

³ Krzemienic, 1821, š. 195.

⁴ *Tygod. Wil.*, 1816, No. 26.

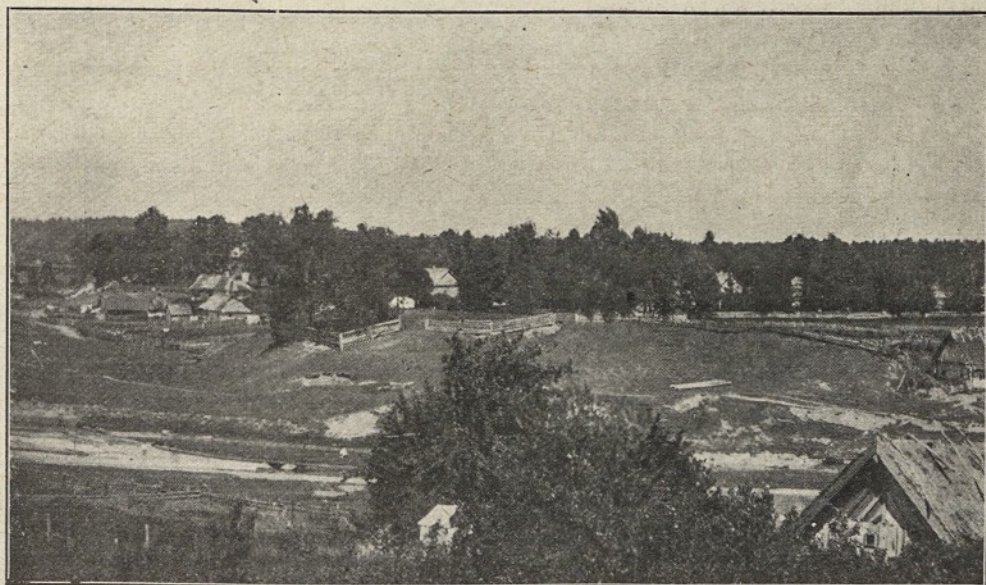
gubernančių, kurios tiesiog dauginasi pas mus...” Tai-gi kekšės—mokytojomis! Rods tam sunku įtikėti, tačiau prisiminkime, kad ir Damon, Dosviadčynskio metras neprigulėjo prie geresnės žmonių kategorijos... Kitur vėl (No. 285), pajuokdami viešpatavusį tuomet sentimentaliskumą, “Šubravcai” siulė įsteigimą “pensijono sentimentaliskoms virėjoms”, kur mergos galėtų, pvd. išmukti, kaip reikia padaryti *paštėtas* vyrui namie, ar kam *vėžys* iškepti, ar iššutinti francuzišką *roman-sėlis*, sulyg francuzų sakinio: *padaryti vištą* (prisilie-linti). Jaigu kun. Gorčyčevskis galėjo aprašinėti “sentimentališkąją gotovalnią”, tai kodėl negalėtų įvykti sentimentaliskoji virykla?

Bet ir “Šubravcai” kartais rusčiai atrodinėjo trukumus anuometinio auklėjimo. “Moterų auklėjimas pas mus—sako—randasi aršiausiame padėjime; pavestas *dažniausia* moterims, nežinančioms savo pašaukimo ir tos sunkios dailos, jis baigiasi *pačiomis kalbomis, šokiais ir muzika*. Ar tai toks yra siekis auklėjimo? Ar kalbos daro ką nors mokytu ar išmaningu žmogumi? Ar-gi mokantis vieną daigtą kelis syk kitaip pavadinti tuomi ištobulina savo minties įiegas, kuriomis visus daigtus, aplink mus esančius, atžįstame? Kokias-gi kningas moteriškė, mokanti daugelį kalbų, o nepadrutinta kitomis žiniomis ir mokslais, gali skaityti, jaigu ne vienus romansus, kurie iškreivina jos atbukusią mintį; o kuomi daugiau kalbų moka, o mažiaus turi žinių, pamatuojančių jos protą, tuom daugiau turi įrankių ir pagabumų žagti papročius ir apsukinėti sau galvą, tuomi daugiau įgyja tuštybės, išdidumo, o tankiausiai perdėjimo, nepakeliamos pedanterijos ir ne-

sumonės. Net pats perdėtas širdies gerumas tampa nepakeltinu ir kenksmingu draugijai, nesą dažnai prasi-lenkia su teisa. Dauguma romansų aprašinėja dalykus pramanytus, kuriuos žmogaus rasmus prasimanė savo pabludime suparalizavimui didumos savo veislės. Ar-gi moteriškė, nuo kudikystės girdoma išsvajotais ir nerangiais dalykais, bus gera pačia, gera motyna, kada visi jos darbai taps išsvajotais ir nerangiais? Ar ji įkvėps saviems vaikams meilę ir prisirišimą prie šalies, kada gėdisi tėvų kalbos, gėdisi brangiausiojo savo turto? Tik jeik govėdon moterų modės, neišgirsi ten šnekančių mūsų pratėvių kalba, bet svetima, ar tik perrėdyta ir sukanceriuota, dažniausiai plepa kudikiškus plepalus, svetimose kalbose išskaitytus!” Taip aprašę tuometinį stovį, “Šubravcai” atsiliepia į moteris: “Ne esate sutvertos tiktai bovyjimui vyriškosios gymės, didesnis yra jūsų siekis, didesnis yra jūsų prilikimas! Ant savęs nešiojate dėmę žmogiškos veislės, o todėl esate sutvertos toms pačioms pareigoms, tiems patiems darbams ir užsiėmimams, kaip ir kiekvienas žmogus. Bet jus taškote ir blaškote tai vis, ką jūsų pratėviai kukliai surinko, o ažuot turtų saviems ainiams paliekate ubagystę ir vargą, o kas aršiaus, blogus pajunkimus, kylančius iš nelabo išauklėjimo”.⁵

Tokie atsiliepimai teisingi dar ir mūsų šiandykštėje draugijoje. Ar mes negirdime mūsų moteris veblenant lenkiškai, maskoliškai, angliškai, ir t. t.? Kiek-gi mūsų moterų atsizymėjo lietuviškoje literaturoje? Aišku, kad pažangumas pas mus eina labai smulkiu žingsniu....

⁵ *Wiad. -Bruk.*, 1818, No. 52.

Kapai Balbieriškyje

Apie Rygiškių Jono "Sintaksę"*

Pertinent criticism of fundamentals almost invariably gives rise to the new construction. E. W. Hobson.

Sintaksės prakalboje autorius pasisako, kad: (1) jo darbelis tėra bado darbas, (2) paskubos darbas, ir (3) kad "toks kaištis, kaip šitas vadovėlis, rašomajai kalbai daugiausia naudos, žinoma, nepadarys."

Tai kam rašyta?

Sako, norėta "vien didžioji spraga užkišti, padaryti tiek, kad paskui atskirosios sintaksės dalys beliktų išnagrinėti."

"Didžioji spraga užkišti"—reikštų pateikti praktiškas sintaksės taisykles-regulas; o "padaryti tiek, kad paskui atskirosios sintaksės dalys beliktų išnagrinėti"—reikštų atlikti didelį mokslo darbą, nustatyti apskritieji pamatiniai principai, veikiantys žodžių suderinime liet. sakiniuose. Vadinasi, neaišku, kas autoriaus ištikro norėta daryti: ar principai surasti ir išaiškinti ar vien duoti šokias-tokias regulas, šiokius-tokius patarimus. Principams suprasti ir išaiškinti, be abejonės, reikia kaip galima smulkaus žinoti atskirosios dalyko dalįs. Be atskirųjų dalių nuodugnaus pažinėjimo principus aiškinti galėtų jai bent žmogus, kurs yra gavęs inkvėpimą iš dangaus... Bet autorius mano tarytum atžagariai. Sako, parašysias šį paskubos darbą, tai paskui galima būsią atskirosios dalįs nagrinėti. Taip sakydama, jis arba stoja prieš visų mokslų patyrimą, arba dedasi ir pats labai puikiai ar bent užtektinai žinąs tas "atskirąsias dalis", arba pasisako, kad, vien savo *nuovoka* pasitikėdamas, išguldąs *nuovokos* taisykles, kurias praktikoje pritaikytų, jaigu patikėtų, "rašomoji" kalba. Reiktų manyti, kad greičiausia yra taip, kaip sako paskutinysis "arba". Tačiau kitur (5 psl.) autorius užreiškia, kad jam "rūpėjo vien kalbos dėsniai", taigi, tur-būt, mokslo nustatomeji dėsniai. Vadinasi, čia jau būtų mokslingumo pretenzijos. Vienok mokslingumas tesiekia štai ko: "Šitą pirmąją sintaksės dalį rašau sekdamas paprastaisiais (?) sintaksės vadovėliais, tais vadovėliais, kurie vartojami mūsų (?) mokyklose". Nors nepasakyta kokie (precizija!), bet tie sekamieji tai, tur-būt, rusiškųjų gimnazijų vadovėliai, nes lietuviškųjų nei vadovėlių nei gimnazijų negiturime. Darbo būta tokio: paėmus išguldėti kurio vieno ar kito rusiškojo vadovėlio tekstas ir vietoj rusiškųjų indėti lietuviškus paveizdus.

Ištikrųjų panašiai ir esama. Padaryta štai kas: (1) nukalta terminai, (2) duota šokios-tokios jų definicijos bei paaiškinimai, (3) iliustruota jie paveizdais, (4) plačiau išguldyta *orationis obliquae* teorija ir dar

* Rygiškių Jono *Lietuvų kalbos sintaksė*. Pirmoji dalis. Seinai. 1911.

vienas-kitas mažmožis. Pirmieji trys dalykai—meno srities, ir tik paskutinysis—mokslo srities.

Tai jau, palikdami pačiam autoriui painioties jo painiuose pasiaiškinimuose, peržvelgsime atliktąjį darbą.

(1) Terminai nukalta ir priimta šitie:

Antrinkės sakinio dalys	Sakinys
Aplinkybės	„ nesavarankis
„ būdo	„ netiesioginis
„ kiekybinės	„ nusakomasis
„ kokybinės	„ pagrindinis
„ laiko	„ palyginamasis
„ nuolaidos	„ pareinamasis
„ priežasties	„ pilnasis
„ sąlygos	„ prijungėjas arba
„ siekties (siekimo, siekiamosios)	„ prijungtinis
„ tikslo	„ priklausomasis
„ vietos	„ sąjunginis
Brūkšny	„ sąlygos
Dalyvų kalba	„ šalutinis (veiksno, tarinio, papildinio, pažyminio ir aplinkybių).
Daugtaškis	
Dvitaškis	
Jungtis	„ šaukiamasis
Kablelis	„ savarankis
Kabliataškis	„ sudėtinis
Kabutės	„ sutaptinis
Klaustukas	„ sutrauktasis (-inis)
Kreipinys	„ tiesioginis
Kryptis	„ tvirtinamasis
Netiesioginė kalba	„ vientisinis
Nuošaliniai dalyvjai	
Papildinys	Sakinių
„ artimasis	„ interpimas
„ suvestinis	„ prijungimas
„ tikrasis	„ sujungimas
„ tolesnysis	„ sutapimas
Paraiškomosios dalys	Šauksnys
Pasakojamoji kalba	Šauktukas
Pažyminys	Skiriamieji ženklai
„ derinamasis	Skliausteliai
„ nederinamasis	Sudėtis
Pilnatis sintaks.	Sujungimas (sakinijų)
Priedėlis	„ nusakomasis
Sakinys	„ paremjamasis
„ asmeninis	„ priešpriešinis
„ atatinkamasis	„ skiriamasis
„ atmintinis	„ sudedamasis
„ beasmenis	Tarinys
„ ginamasis	„ grynasis
„ interpretinis	„ sudurtinis
„ išplatintasis	„ suvestinis
„ klausiamasis	Taškas
„ leidžiamasis	Tiesioginė kalba
„ lygstamasis	Vardinė tarinio dalis
„ neišplatintasis	Veiksny
„ nejungiamasis	„ sudurtinis
„ nepriklausomasis	„ suvestinis

Šių terminų nukalimas tai kelių žmonių darbas: K. Būgos, J. Šlapelio, J. Balčikonies, kun. J. Laukaičio ir paties Rygiškių Jono. Kiti terminai seni, kiti nauji. Dauguma jų neblogi. Suvisu nevykę yra terminai svarbiausioms sakinio dalims pavadinti: *veiksny*, *tarinys*; skaudina lietuviškąją ausį ir šitie: *jungtis*, *kreipinys*, *kreiptis*, *papildinys*, *pažyminys*; nederai kalui *pilnatis*; perdaug juokingai skamba *šauksny* (tik ką ne *rėksny*!). Vietoje *veiksno* ir *tarinio* kur-kas geriaus tinka K. Jauniaus vartotieji *veikėjas* ir *apysaka*.

Nežinoma, koks buvo bereikalas perėti negyvėlę jungtį, turint gyvąją *junge*. Daug geresnė už jungtį yra bent gyvumo panašybė turinti ir Jauniaus *sąmazga*. *Kreipinys*, *papildinys* etc. yra netikusios à la Bytauto substantizacijos.

Sintaksėje, žinoma, vartojama ir kitų gramatikos dalių terminai. Visi jie jabolonskiški: *vardininkai*, *galininkai*, *kiltininkai* etc. Tuo tarpu daug *tikslesni*, tinkamesni ir, jaigu kam tai labai peršti, daug "lietuviškesni" yra Jauniaus terminai. Pateisinti nevykusiųjų Kriausaičio terminų vartojimą galima jai-bent tuo, kad... pats jų autorius juos ir bevartoja.

(2) Visų sintaksės terminų paaiškinimai tur-būt teisingai išversta iš tų "paprastųjų" vadovėlių. Tik kalba jau baisiai nežmoniška, nežiūrint kad pačioj *Sintaksėje* apie "žmoniškumą" (savotišką!) gan daug ir pabrėžtinai šnekama. Viskas tarytum stenėte-išstենėta. O tai, matomai, dėlto, kad visomis įiegomis bandyta išsinerti iš savo kailio ir įlysti išsvajotam (toligražu ne tikran) "žmoniškuman". Užkampinių metaforų, figuratiivių pasakymų, kurie mokslo kalboje tiek dera, kaip vežimui penktas ratas, prikimšta, kur tik begalima buvo kimšti. Štai, įsikando kupiškėnišką (ir pačiam Kupiškyje *labai* retai tevartojama) "galo" metaforą, na, tai jau visur tik galas, galas. Ir antrininkės sakinio daljs ne vieno galo (11 psl.), ir būdo aplinkybės ne vieno galo (14 psl.), tarytum ir pačiam rašytojui truktų kurio galo... Tikrai, tokios užmačios juokais teisvirsta.

Kitas ypatingas, jau iš seniaus propaguojamas ir jau nemaža blėdies mūsų kalbai padaręs, įsikandimas—tai *kuliamosios mašinos* paveizdas. Pagal jo dabar viskas tik *kuliamoji* ir *kuliamasis*, o *kulijs* ir *kulianti* tapo amžinai prakeiktos ir mirčiop pasmerktos personas*. Betgi reiktų vilties, kad Prokrusto "kuliamieji" darbai bus atitaisyta mūsų pasakų *gyvojo ir gydančio* vandens. (Bėgk in tą sklepą, parneši gyvojo ir gydančio vandens.—*LPY*. iv., 160.—Tu nulėkk, parnešk gyvojo ir gydančio vandens, tai patepsim ir atgis tavo vaikai.—*LPY*. iv., 172).

(3) Prakalboje autorius pasisako medžiagą rinkęs *beveik visą* iš žmonių kalbos. Bet tas "beveik visą" gana keistas. *Sintaksėje* iš žmonių kalbos pavyzdžių sudėta dvi trečios daljs ir viena trečioji iš "rašomosios" kalbos. (Prie "rašomosios" pavyzdžių čia nepriskaityta dar įvairių sakinių taisymai, o taip-gi pavyzdžiai be pažymėjimo). Taigi tik truputis ir būtų "beveik perpus", o sako "beveik visą".

"Rašomosios kalbos pavyzdžiais, sintaksės dėsniams kelti aikštėn, naudojausi labai atsargiai" (5 psl.). Tačiau ir tas "atsargumas" nekoks. Sako, ėmęs pavyz-

džius be Duonelaičio (*Dn.*) raštų dar iš M. Valančiausio (*Val.*), S. Daukanto (*Dk.*), Žemaitės (*Žt.*), Šiaulėniškių Senelio (*Šl. Sn.*), Anykščių Šilelio (*An. Š.*), iš K. Olechnavičiaus mažmožių (*Ol.*), iš *Uwogų apie išganimu duszios* (*Uw.*); šį-tą dar ėmęs iš *Lietuvių pasakų* (*Ps.*), *Visuomenės įnamių* (*Vs.*), iš raštijos (*R.*), iš Juškevičiaus dainų ir žodyno (*J. d., J. ž.*), iš dainų* (*D.*), iš Daukšos (*Dkš.*), Širvido (*Šrv.*) ir kurių-ne-kurių kitų rašytojų (*Rr.*).—Kada šitaip surašyta, reikia manyti, kad pirmoj vietoj pavyzdžių skaitlingumu bus Duonelaitis, paskui Valančiauskis ir tt. Bet esama visai netaip. Pirmąją vietą užima Žemaitė: iš jos pavyzdžių *Sintaksėje* surašyta 195. Iš raštijos (*R.*), ir rašytojų (*Rr.*), vienon krūvon suėmus, pavyzdžių 197; iš liet. pasakų—120; iš Valančiausko—89; iš *Visuomenės įnamių*—88; iš dainų (*D.*)—54; iš *Anykščių Šilelio*—50; iš Daukanto—45; iš Duonelaičio—29; iš Juškevičiaus dainų—24; iš Daukšos—16; iš Šiaul. Senelio—3; iš Širvido—3; iš Olechn.—3; iš Juškevičiaus žodyno—1; iš *Uwogų*—0.

Precizija, žinoma, čia šlubuoja visom kojom. Net ir elgimos nei šioks nei toks: pasisako naudojās tokius ir tokius šaltinius, o tuo tarpu kaikurių nei žymės negalima atrasti visoj *Sintaksėje*. O kas jau per "atsargumas", kada visus rašytojus užstelbia viena Žemaitė.

Čia viso to kažinką turinčio reikšti "atsargumo", matomai, būta tik tokio: autoriaus imta pavyzdžiai daugiausia iš tų rašytojų, kurių raštų dasilytėjo jo paties ranka, t. y., kurių "kalbą" jis pats "taisė". Taisė Žemaitę, taisė *Visuom. įnamius*, tai iš ten ir pavyzdžių rėškučios. Emė iš Valančiausio, ir matos, kad iš "suchamintojo" Valančiausio. Daugumas sakinių, pažymėtų *R.* ir *Rr.* taip-jau turi Rygiškių Jono fabri-kacijos dėmes. Kitų rašytojų pavyzdžių dėta tik tiek, kiek jie neprieštarauja "savos" fabri-kacijos tendencijai, arba dėta tik todėl, kad parodžius, kaip yra blogi kitos fabri-kacijos tavorai..

Žmonių kalbos pavyzdžiai imta iš įvairiausių tarmių. Ale bet daugiausia iš Suvalkų gubernijos ir tarmiškai artimų Prūsų šnektų. Suvalkai vadovauja, kitos vietos tik pritaria. Visas pavyzdžių sudėstymas tai liūdyja. Nuolat pasitaiko pavyzdžiai trigubai ir dvigubai pažymėti: *Sv. Žm. Sln., Sv. Sln. Val., Sv. Žm. Rt., Sv. Rt., Sv. Žm., Sv. Dk.* ir t.t. Pavyzdžių pažymėtų *Rt. Žm.* labai reta. Tarytum kitos tarmės beveik tą patį reikštų Ryg. Jonui, ką ir jo paties ranka "netaisyti" rašytojai. Taigi ir čia vėl tas atsargumas, ypatingas mistiškas ar magiškas atsargumas!..

* Net ir *svaiginqs* gėralas patariama vadinti *svaigstamuoju!* (Žr. *Viltis*, 1911 m., No. 126, Ryg. Jono "Kalbos dalykai").

* Nesuprantama, dėlko Ryg. Jonas liet. pasakų ir dainų pavyzdžius laiko per rašomosios kalbos pavyzdžius. Aš priskaičiau juos prie žmonių kalbos pavyzdžių ir tik todėl tų pavyzdžių išėina dvi trečios daljs; kitaip būtų po lygiai ir rašomosios ir nerašomosios.

Realė žmonių kalbos pavyzdžių skaičiaus porcija yra sekanti*:

<i>Als.</i> — Iš Alsėdžių	39 pvzd.
<i>An.</i> — Anykščių	5 pvzd.
<i>Dk. d., Dd. p.</i> — Iš Daukanto dainų ir pasakų	25 pvzd.
<i>Ds.</i> — Iš Dusetų	42 pvzd.
<i>Gd., Gd. d.</i> — Gudžiūnų sodžiaus, K. g.	38 pvzd.
<i>Grī.</i> — Iš Garlevos	39 pvzd.
<i>Grz.</i> — Iš Gruzėdžių	12 pvzd.
<i>Kp.</i> — Iš Kupiškėnų krašto	46 pvzd.
<i>Kv.</i> — Iš Kvėdarnos parap., Ras.	26 pvzd.
<i>Ld. d.</i> — Iš Liudvinavo dainų	27 pvzd.
<i>Lz.</i> — Iš Lazūnų parap., Ašm. p., V. g.	2 pvzd.
<i>Nr.</i> — Iš Nerakonių	17 pvzd.
<i>Pn.</i> — Iš Panevėžio apylenkės	18 pvzd.
<i>Pr., Pr. d.</i> — Iš Prusų Lietuvos dainų, pasakų etc.	111 pvzd.
<i>Psv., Psv. d.</i> — Iš Pasvalio	0 pvzd.
<i>Rg.</i> — Rygiškių kaimas, S. g.	30 pvzd.
<i>Rm., Rm. d.</i> — Iš Ramygalos parap.	5 pvzd.
<i>Rt.</i> — Iš rytų Lietuvos (be pažym.)	92 pvzd.
<i>Sl.</i> — Iš Salų	39 pvzd.
<i>Slu.</i> — Iš M. Slanėausko pasakų, dainų	123 pvzd.
<i>Sn., Sn. d.</i> — Iš Seinų apylenkės	12 pvzd.
<i>St., St. d.</i> — Iš Stanevičiaus dainų rinkinėlio	1 pvzd.
<i>Stg.</i> — Iš Staigvilių sodž.	3 pvzd.
<i>Sv.</i> — Iš Suvalkų gub. (ypaė iš Marijamp., Vilkav.)	192 pvzd.
<i>Šl.</i> — Iš Šiaulių apylenkės	12 pvzd.
<i>Šv.</i> — Iš švenėionių pav.	7 pvzd.
<i>Telš.</i> — Iš Telšių pav.	8 pvzd.
<i>Tr.</i> — Iš Trakų pav.	7 pvzd.
<i>Uzl.</i> — Iš Užulėnio	11 pvzd.
<i>Vel.</i> — Iš Veliuonos	6 pvzd.
<i>Zt.</i> — Iš Zytelos, Gard. g.	0 pvzd.
<i>Žg., Žg. d.</i> — Iš žagarės	8 pvzd.
<i>Žm., Žm. d.</i> — Iš žemaičių (be pažym.)	92 pvzd.
<i>Zv.</i> — ?	1 pvzd.

Vietų ir pavyzdžių daugybė. Išviso iš žmonių ir „nežmonių“ kalbos pavyzdžių surašyta apie 2300. Tuo, matomai, norėta užimponuoti. Bet tiek pavyzdžių dėti nebuvo didelio reikalo. Nuo to nei kiek nepadidėja išguldamojo dalyko aiškumas. Bent kuriai regulai iliustruoti šimtas *taip-pat* sudėtųjų sakinių tiek tereiskia, kiek ir dvejetas ar trejetas. Kas kita būtų, jaigu tie pavyzdžiai tarnautų kokiam gilesniam jų gvildenimui. Bet to nėra. Į pavyzdžius žiūrima ne *semantiko*, bet *praktiko* akimis.

(4) Dalykų, kuriuos galima būtų priskirti šioje *Sintaksėje* ne meno, bet mokslo sritin, nedaug.

Indomus yra infinitivio veikėjo su nominativiu papildiniu aiškinimas. Esąs tai „suvestinis veiksnys“ (§ 20c). Žinoma, gal daugelyje atsitikimų galima būtų ir taip aiškinti. Bet neteisinga yra užtylėti, kad liet. kalba nežino kitokio suopročio. Juk dar tankiaus kaip nominativas tokiose vietose stovi akuzativas, panašiai kaip kitose kalbose. Pvzd.: „O ta tarnaitė sako: ‘Vyrą čia galima rastie tam pačiam mieste’“ (*LPY.* iv., 210 b); „Nebus kam duoną uždirbtie“ (*LPY.* iv., 163); „Jau jam ten nėra ką pradėtie“ (*LPY.* iv., 212 a); „Tai jau šiaučius nežinojo, kur lopą už-

siūtie (*LPY.* iv., 230 b). Kad nominativas ne sykį užima akuzativo vietą, tai yra indomi apraiška liet. kalboje. Galima užtikti net tokių pavyzdžių: „Lipk iš kazelnųčias, nes reikia *tujenai* mum pajimt“; „be metas *tu* mum pajimt“ (*Liet. Chrest.* 373). Sulig kokių dėsnių čia taip tas atsitinka, šito nei psichologijos nei semantikos mokslas dar nebandė aiškinti. Rygiškių Jono numojimas tėra *formališkas* klausimo rišimas, baisiai pablogintas dar tuo, kad nepasakoma, koks yra tikrasai dalykų stovis.

Dalykų stovio tikrybės parodymo nuo Rygiškių Jono, matomai, niekur negalima laukti. Štai, kadir apie *oratio obliqua*, apie kurią daug kalba. Sako, būk: „Pasakojamoji kalba Lietuvos žmonių vartojama *daug plačiaus*, nekaip kad mūsų šių dienų raštija rodo: *žmonės labai dažnai ištisas pasakas, ištisus ilgus apsakymus* pasakojamąja kalba teapsakinėja“ (mano pabr. K. J.).

Ir kaip tai toli prasilenkia su teisybe.

Ištisos pasakos ne „labai dažnai“, bet *labai retai* netiesiogine kalba tėra nupasakojamos. *Lietuviškų Pasakų Yvairių* keturiuose tomuose yra sutilpė 904 liet. pasakos. Ir iš šitiekos pasakų netiesiogine kalba *ištisai* (ir tai dar nesuvis) nupasakota vos *dvi pasaki*, būtent: I tome „Latiniškoji kalba“ (183 žodžiai) ir II tome „Aitvaras“ (pirmieji trys posmai, 115 žodžių). Šitų dviejų pasakų „ilgumas“ toks, kad jas kiekvienas sveikas žmogus trumpomis tepavadintų... Visose kitose pasakose (šiam ir kituose rinkiniuose) netiesioginė kalba taip „labai dažnai“ pasitaiko, kad jos su žiburiu reikia jieskoti... [Pvzd. E. Volterio *Liet. Chrestomatijos* dvidešimtyje tyčia mano peržiūrėtų pasakų (11 su viršum puslapių, apie 2000 eilučių) netiesioginę kalbą radau vos dvylikoje trumpų sakinių.]—Suprantama: ag *statumas, tiesiogumas* yra viena svarbiausiųjų mūsų (taip-jau ir kitų tautų) pasakų ypatybė. Tuo tarpu Rygiškių Jonas bevelytų visas pasakas matyti esant perpasakotas *netiesiogine* kalba. Kad tik primanytų, tur-būt, tuoj ir „ištaisytų“. „Kaip tai maž-daug skambėtų“, jau mėgina tai ir savo *Sintaksėje*.

Rygiškių Jono aiškinimas, dėlko tiesioginėje kalboje kartais yra pasigaunama netiesioginės (§ 62 b, 63 a), yra teisingas tik iš dalies. Ne vien pasakotojo žinojimas ar nežinojimas nusprendžia, kokia kalba gali būti ir esti vartojama. Intikėjimas ar neintikėjimas bei ypatingas pasakotojo ūpas nemažiaus čia svarbu. Pastebėtina, kad netiesioginė kalba žmonių dažniausia esti pavartojama, pasakojant apie įvairius tikėjimo dalykus, prietarus, burtus. Šituose pasakojimuose yra didžiausios tos kalbos liekanos, jaigu tai liekanomis galima vadinti. Vienok ir čia daug pridera nuo to, *kaip žmogus yra užklauiamas* ar paprašomas pasakoti. Jaigu užklausi jį taip, kad jis supras tave abejojant ar netikint klausiamuoju dalyku, tai tankiausia išgirsi netiesioginę, arba tiesioginę, ne vienur pasigaunant netiesioginės. Ne visų tarmių žmonės taip

* Suskaičiau gan atidžiai. Klaidos, jaigu būtų, tai tur-būt nedidelės. Kelis syk neskaičiau, nenorėdamas menkam dalykui daug laiko gaišinti.

pasielgia: vieni atsako ir kalba *atvirai*, tiesiogine kalba, kiti netiesiogine. Kaikurie rytiečiai, viesvien ko užklausus jų netiesiogine kalba, atsako ta pačia kalba. Bet suvalkiečiai, nemaža rytiečių ir žemaičių tankiausia tiesiogine kalba tau duoda atsakymą. Pvzd., klausiu: "Ar Jurgis ten buvęs?" Vienas rytietis atsako: "Ne, sako, nebuvo", antras: "Ne, sako, nebuvo"; suvalkietis: "Ne, sako, nebuvo", arba: "Ne, nebuvo"; žemaitis: "Ne, sako, nebuvo", arba: "Ne, sako, nebuvo", arba: "Nebuvo nebuvo". Išgauti iš rytiečio papasakojimą apie kokį prietarą ar šiaip panašų dalyką netiesioginėje kalboje yra nesunku. Bet suvalkietis, kadir abejotinai jį klausinėtum, dažniausia tiesiogine kalba pasakos. Labai jau prisigudrinus, galima ir iš suvalkiečio dažniaus netiesioginę kalbą ištraukti. Tik, taip išgavus netiesioginę kalbą, visur pažymu, kad ir pats pasakotojas tarytum jaučia pasakojąs *nebenormaliu būdu*. Šitie dalykai gana keblūs ir reikalauja nuodugnių tyrinėjimų.

Rygiškių Jonas aiškina, būk netiesiogine kalba dažniausia naudojasi "tiesūs", atvirai, atsargūs žmonės. Mano numanymu, ir šis aiškinimas yra išvirkščias. *Atvirumas* ir *atsargumas* imama per vieną. Bet juk ir paprastas gyvenimo patyrimas mokina mus taip nėsant. Civiliškoji drąsa pasakyti, kad aš taip manau, taip girdėjau ir tuo tikiu, visai nėra tuolygi baudžianinko prisiklausymui kaip jo kas klausia, idant pataikius toje dvasioje ir atsakyti, idant susigriebus taip papasakoti, kad, mat, čia aš nič-nieko, o tik Jonas Petras ar Motiejus, arba stačiai nežinoma kas. Jaigu jau būtų reikalas aiškinti, dėlko kaikuriuose šnektose tankiaus kaip kitur naudojamos netiesiogine kalba, tai aš greičiaus būčiau linkęs matyti, kad čia žmonių dvasioje daugiau yra užsilikę baudžiovos raugo.

Neteisybių pripasakojęs apie tai, kaip tankiai netiesioginė kalba yra vartojama, nepilnai ją išaiškinęs, o puikiausia rekomendavęs, Ryg. Jonas ima peikti lietuvių dabartinę raštiją, kam ji pasivaduoja jo numylėtine ne tiek tankiai, kiek tai jam būtų miela. Visas pamokslas *naive* logika teparemtas. Tinka tai gal mokiniui, pirmąjį logikos kursą einančiam, bet ne žmogui, kurs nori būti mokslininkas ir gali žinoti kalbą turint saviškę logiką.—Iš tikros teisybės, reiktų kitokio pamokslas, suvis iš kito galo. Nes paskutiniųjų kelių metų liet. raštijoje netiesioginė kalba pradėta vartoti be jokio saiko. Štai kadir *Vilties* laikraštis taip tankiai ja naudojasi, kad tai yra būtina pervirš. *Viltyje* juk *visos žinios ištiesai rašomos netiesiogine kalba!!!* Tokio baisaus dalykų stovio tikrojoje, *nedarytoje* lietuvių kalboje per amžius nebuvo ir nėra!

Išsistebeilyjus vien netiesioginė, *Sintaksės* autoriaus nedaug kas tepapasakota apie svetimąją tiesioginę kalbą ir ton kalbon įvedimą. O-gi ir čia yra indomių dalykėlių. Pvzd.: "Ir atlėkė toks paukštis: 'Sėsk ant mano pečių, aš tave išnešiu'" (*LPY.* i., 255 b). "Tai tas šinkoriūs: Kad tu esi toks geras, tai aš tau pasa-

kysiu, kad tu rasi tas karaliaus tris dukteris'" (*LPY.* i., 255 a). "Ir išėjo sens tėvelis ir atvėrė man vartelius: 'Sveiks parjojęs, žente, sesk ir nuo žirgelio'" (*Prus. L. Dain.* 98). (Karalius) "Visiem trimi galvas nukirto, kad: 'Jūs toki melagiai'" (*LPY.* i., 256 a).

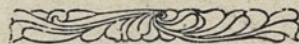
Sintaksėje yra dar keli, galintys mokslo sričiai priderėti, pastebėjimai. (Pvzd.: apie skirtumą *i* (ing) ir *pas* (šis labai keistas), § 36 c; *nė* ir *nei*, § 38 b; apie vartojimą *ne*: 'kur nepažiūriu', § 53; *ką*: 'tie žmonės, ką tiek rėkia, § 54). Tačiau jie pasakyta be jokių darodymų, vien kaip praktiko patarimai ar spėjimai. Spėti, kuo autorius savo patarimus bei spėjimus remia, ir plačiau apie tai kalbėti nėra reikalo. Apie rašybą šį-tą esu jau pastebėjęs rašinėlyje: *Rašybos klausimai Enciklopedij rengiant*. Dar daugiau apie Ryg. Jono rašybą yra parašęs *Draugijoje* (N57) p. Druskus, su kurio dauguma nuomonių šiame dalyke pilnai sutinku.

Apskritasai iš *Sintaksės* įspūdis visai nekoks. Be abejonės, tai nėra mokslo veikalas. Autoriaus turima labai menka proporcijų bei dalykų tikrybės nuovoka ir nežinoma jokio kriterijumo. Vadovaujamos nuovoka. Elgiamos ne taip, kaip gamtininko, atkakusio laukan gamtos tyrinėtų, bet kaip sporto bei medžiotojo, išėjusio su šaudykle, kad prišaudžius vien ančių bei tetervinių. Tad-gi *Sintaksės* pavyzdžiai, tai vis autoriaus mėgiamieji teterviniai bei antys. Galima čia jų iki sočiai prisiragauti, bet iš to gamtos juk nepažinsi. Kad-gi dar būtų kuriam tetervinui kas-nors panašaus į anatomo sekciją padaryta. Bet to nėra, nes medžiotojui tai mažai terūpi.

"Rašomajai" kalbai *Sintaksė* gal ir bus šioks-toks "kamštis". Bet labai neištikimas, labai skylėtas. Pradėjus rūpestingai juo kamštytis, iš "rašomosios" kalbos gali ištekti paskutinis gyvas "dūkas", ir tąsyk jai tegalima bus pasivadinti "kamščio" kalba, bet *ne lietuviškąja*.

Kl. Jurgelionis.

Chicago, Ill.

Revoliucija Chinuose.

Atgaleiviai suprato, kad reikia kiek nusileisti, ir spalio 17 d. išėjo ciesausias manifestas, skelbiąs parlamentą būsiantį atidarytu 1913 m. pabaigoje, su darodinėjais, būk anksčiaus valstybė jokiū budu negalinti suspėti padaryti reikalingų reformų: valdymo sąstatą perorganizuoti, galutinai apdirbti konstitucijines tiesas, rinkimų tiesas ir t.t. Po šito užėjo dienos ir mėnesiai kovos tarp beveikio Tautos Susirinkimo, reikalaujančio nuo valdžios atsakomybės ir visomis pildomosios valdžios priemonėmis apsiginklavusios Augščiausios Tarybos, palinkusios prie neatsakomybės. "Be-reikalo Susirinkimas reikalauja aiškaus aptarimo Augš-

čiausios Tarybos tiesų—apreiškė vienas valstybės atstovų susirinkimui: — Taryba tiek galybės turi, kiek jos ciesoriui patinka... ir neturi jokios atsakomybės". Susirinkimas buvo manęs ką pasiekti prašymais sostui, bet ten atgaleivinė nuotaisa sutvirtėjo. Gruodžio 18 d. 1910 m. ciesoriaus ediktas šitokį pamokslą rėzė naiviems svajotojams apie valstybines tiesas: "Sulig Augščiausios Tarybos atsakomybės ir sulig atsakomo kabineto įsteigimo klausimo išrišimas pagal tiesą tik vienam sostui priklauso ir cečėn-junio pirmininkas bei nariai, neprivalo į tą reikalą kištis".

Konstitucijinių iliuzijų išblaškymui jokio nusileidimo nedaryta net smulkmenyse. Paprašius atleidimo 1898 m. konstitucininkams, negauta jokio atsakymo. Paprašius viršininkams ir moksleiviams leisti kasų ne-nešioti, žemdirbystės, pramonijos ir vaizbos ministerija atsakė atsisakymu.

Tuo tarpu, atitraukimui domo nuo vidurinės politikos ir nusikratymui konstitucija princų Čungo valdžia užgulama politiką nuvedė ant pakraščių. Stiprų europietiška išlavintą kariuomenę tūtai buvo pasiūsta Mongolijon ir Tibetan, kad tų kraštų, tik iš vardo ciesoriui pavaldžių, autonomiją sutrynus. Šiaurinė Manzurijon per tris metus suvaryta daugiau kaip milijonas nausėdžių. Nuo 1911 metų pavasario pradėta vykinti grandiozinis planas chiniais apsodinti Mongoliją ir rytinį Turkestaną. Žodžiu, manzurinė valstybė savo politikos obalsiu išrinko populiarišką plačiuose sluogsnuose obalsį—"Chinija chinams". Bet papirkti visuomenės nuomonės įsitikėjimą valstybei nepavyko.

Ir pradėjo po visą šalį platintis agitacija tuojautiniam parlamento sušaukimui. Valstybė deputatus su prašymais pradėjo areštuoti ir susirinkimų rengėjus bausti ištrėmimu. "Valkata... be vardo žmogelis naudojosi agitacija piningų kaulinimui", taip garbino valstybė savame edikte vieną tokių agitatorių. Tuo tarpu Tianczinio gyventojai tą patį "valkatą" su iškilme ištrėmimam išlydėjo. Valstybė žmonių reikalavimų visai nepaisė. Biudžetas, dėl kurio Tautinis Susirinkimas daug pasidarbavo buvo pripažintas tik mėginamuoju bandymu, nesaistančiu valstybės. Biudžetą pađuoti parlamentui peržiūrėti atidėta iki 1915 m.

Prie tokio valstybės atkaklumo neįstabu, kad revoliucijinis subruzdymas atrado sau užuojautą plačiose miniose. Į atgaleivės valstybės priemones visuomenė atsakė sukūlimais. Jau balandžio mėnesį iš Kantono buvo pranešama apie pabaidos darbus ir net bandymą sukilti.

Dar 1910 metais Hunano provincijoje neužderėjimo ir badmečio apielinkėje įvyko didelė suirutė. Tiesa, panašūs badiniai maištai ne vienoj tai kitoj provincijoj tomėl atsitinka ir tokiuose atsitikimuose gyventojų nesitenkinimas išsilieja ant kitataučių. Numalšinti subruzdimą valstybei pavyko tik su europietiška išlavintos kariuomenės pagalba. Judėjimas prasidėjęs

apie pereito rugsėjo pradžią Šečuane ir persimetęs dabar į Hupehos provinciją, šiomet nukentėjusią nuo tvano, į Hunaną, Kiangsi ir Paotinfu, priėmė jau daug sąmoningesnę išvaizdą. "Raudonojo Žiburio" draugija, kuri sukūlimą vedė, savo obalsiu apskelbė manzurų dinastijos išgūjimą.

Savo agitacijai revoliucionieriai pasinaudojo ypatingai tuojau nesitenkinimu, kuris buvo iššauktas valdžios nusprendimu paimti valstybėn kelis gelžkelius, dėl kurio per tai atsiradus didelėms išlaidoms ir gaisrams ant kitų dar neužbaigtų linijų darbai buvo pertraukti. Mandarinai išleido kelis milijonus dolerių ir kaikurie šios vasaros darbai buvo apmokėti jau ne iš pajinio kapitalo, tik iš tam tyčia uždėto uždo.

Dalininkams buvo pasakyta, kad valdžia užmokės tik už faktiškai nuveiktus gelžkelio darbus. "Tautinimas" pasirodė panašum į ekspropriaciją kaip du vandens lašai. Nepasitenkinimas apėmė ir dirbančiąsias minias ir pramoniaujančiuosius.

Gandu senai jau prirengtam sukūlimui patarnavo areštavimas ir greitas nubaudimas trijų kareivių. Pirmutinės, pasiryžusios sukilti provincijos, ypatingai Hunan, priešingai didesnei Chinijos daliai, susideda iš stambiųjų žemininkų. Nuomavimo sąlygos čia labai sunkios ir žemės badas čia labiau jaučiama kaip kitose provincijose. Galingos žemininkų aristokratijos skaitlius vienval papildoma atsitarnavusiais mandariniais manzurais. Situomi, turbūt, ir išaiškinama telegramomis pažymėjamieji nemielasirdingi pasielgimai su manzurais valdininkais ir dvarininkais. Revoliucijinės komisijos proklamacijose žymią vietą užima įmanymas stambiają žemės nuosavybę padalinti tarp nuomuojančių ją kaimiečių bendrijų. Antra vertus, šitos provincijos, kaip pasirodo, yra Chinų kapitalizmo centru ir turi daug prie revoliucijos linkusių rankpelnių darbo žmonių.

Laikinė respublikinė valdžia Učane europiečiams užtikrina nepavojingumą ir laisvę iš vietos į vietą kilnotis. Situomi, kaip ir daugiau kitų dalykų, dabartinė Chinų revoliucija primena Taipingų sukūlimą 1850—1864 m. Inteligentija, didesnė verteivių dalis ir rankpelniai visur, neišskiriant nei Pekingo, stovi po revoliucionierių pusei. Svarbesniu dar dalyku yra tas, kad revoliucionierių pusėje yra ir gera dalis kariuomenės*, išlavintos pagal europiečių budą ir žinoma, aprupintos ginklais. Beto revoliucionieriai paėmė valdžios arsenalą, galintį aprupinti juos ginklais ir amunicija. Finansinis jų stovis taipgi nėra blogas; jie turi \$2,000,000 piningais ir išleido auksinius banknotus, atspausčius anglų kalba, ant kurių apskelbiama pasauliui, jog visos sulygotos užsieninės santarvės, paskolos ir koncesijos bus naujos valdžios pripažintos ir prašoma, jai jau ne pripažinimo, tai bent draugiškumo. Ant galo

* Pirmiaus prisidėjo 600,000, o paskutiniu laiku 30,000 ir laivynas.

prizadama, kad revoliucijai pavykus, kariuomeninė valstybė, kuri gali būti tuo tarpu reikalinga, nesitrauks ilgiaus kaip trejis metus, o po šešių metų laikui žmonės bus pratinami patį valdyti; devyneriems gi metams išėjus bus įsteigta tikra republika, kur balsas bus duota visiems lygiai, vyrams ir moterims tam tikrą apšvietimo laipsnį pasiekusiems. Visas sumanymas ir revoliucijos vedimas yra darbu ne gaujos, bet apšviestų žmonių.

Programas, kaip matome, labai platus ir tikrai pirmieviškas. Ar chinai visa tat atsieks, sunku yra pasakyti. Daugumas, skaitydami tą programą, netiki, kad Chinuose tokie stebuklai atsitiktų ir iš bevalių, užuotų chinų staiga laisvi žmonės išsinerėtų. Jie sako, kad chinams toli dar gražu iki žmogaus tiesų pažinimui ir kad chinai tai tik medžiaga jų viršininkams valdyti. Bet kiti, kurie chinų gyvenimą geriaus pažįsta, sako, kad chinų išsiliosavimas yra galimu daigtu. Jie sako, kad chinai tulu žvilgsniu yra demokratiškiausi žmonės pasaulyje. Niekur, girdi, vietinis valdymas nėra tokiu pilnu, kaip pas juos. Kiekvienas kaimas ciesorystėje tai, esą, grynai savitas daigtas. Taigi sakyti, kad chinai nėra subrendę patį valdyti, yra per daug. Apie šitą jų sugebumą Amerikos laikraštijos bendradarbis W. T. Ellis taip sako: "Patį prietaringiausieji turėjo prisipažinti, kad jie klydo vadindami chinus nepribrendusiais valdyti. Delegatai parodo stebėtiną šaltumą ir viešų reikalų sumatumą. Man teko būti provincijinio susirinkimo posėdžiuose Hangčove; narių mandagumas, rimtumas ir sumatumas buvo tikrai pavyzdingu. Iš dalies žiurint jis buvo pavyzdingesniu susirinkimu, kaip kokis man žinomų amerikinės valstijos įstatymadaviškų posėdžių. Jai galima ką butų šitiems susirinkimams užmesti, tai perdidelį užsivarinėjimą ant valdžios ir norą visa permaintyti tuojaus. Jiems norėtus vienais metais pereiti tą, ką Europai ėmė šimtmečius eiti. Vienok pas juos yra gana visuomeniškumo ir prisi-taikumo".

Jaigu tie žmonės gali patį valdyti, tai revoliucijonierių programas nėra jiems nei perdidelis, nei perankstyvas; žodžiu sakant, jie laisvei yra gana pribrendę; ir kad jie gali ją laimėti, tai parodo didelę žmonių užuojauta revoliucijonieriams.

Bet svarbesnė dar jų ypatybė kaip subrendimas, kuri leidžia jiems sparčiai žengti prie laisvės, tai jų budo tvirtumas, kurio jiems gali pavydėti visos kitos tautos. Kaip jie moka susivaldyti, tai galima numanyti kad ir iš to, jog jie opiumo vartojimą sumažino 75 nuošimčiais ir abejojimo nėra, kad jie trumpu laiku bus nuo tos savo ydos visai liوسي. Tokis pat subruzdymas prieš opiumo vartojimą Suvienytose Valstijose savo pasekmėmis yra visai nežymus šale chinų opiumo reformų. Nemažiaus jiems sekas nusikratyti kita savo silpnybe, iš pinigų lošimų. Kantone šita yda buvo gimta kiekvieno tiesa ir nuo seno įsigyvenusiu papročiu. Bet žmonės, ant galo, pamatė jos blogumą, susirinkimo nutarimu nuo jos atsisakė, su vice kara-

liaus prisidėjimu ją išnaikino ir pergalę apvaikščiojo su paroda, kurią milijonas žmonių matė. Kasų nusi-kirpimas taipgi beveik užtikrintas; su raišiojimu kojų mergaitėms yra tas pats; reikia tik nutarti ir nelemtas paprotys nueina sau pračtin. Tarytum chinams jokia sunkenybe nėra nuo savo blogų papročių atprasti. Tokių žmonių ateitis yra skaisti. Jie gali valdyti visu pasauliu. Ir ištikro, kas gali pasakyti, kad chinai neat-vers naujo istorijos lapo ir neatsistos baltųjų rasių pryšakyj? Tam tikslui jiems netruksta nieko: nei kuno, nei dvasios ypatybių. Kol jie jautės už savo didžiulės sienos už "Vakarų barbarus" augštesniais, tol jie nieko sau iš pasaulinės pažangos nedarė; bet kada jie pamatė, jog patį stovi toli už tų "Vakarų barbarų" užpakalyj, ypatingai po bookserų pasikėsinimui vakariečius iš savo šalies išvyti, tai griebės vakarų mokslo visoms keturioms. Pati atgaleivė valdžia nesigailėjo pinigų švietimo reikalams; ji pradėjo kviesti pas save mokytus vakarų žmones, griauti savo nevykusias kvočiamąsias pravarines ir jų vietoj statyti tokias mokyklas, kokias jiems atkviesti vakarų vyrai patars. Bedarydama mokyklų reformą namie, valdžia nesiliovė jaunuomenės siuntus užsieniuosna mokyti. Užsieniuos daugiausia chinų besimokina Japonijoj ir Suvienytose Valstijose. Suv. Valstijos patraukė savo pusėn chinus savo vertelgišku labdaringumu. Šita šalis buvo tokia mandagi, kad atsisakė imti pripuolamą jai užmokestį \$13,000,000 už jos prisidėjimą žmoniškais tikslais chinus skersti bokserų pasiūšimo metais. Chinai turėjo suprasti, kad šita Amerikos dovana padaryta taip sau iš geros širdies. Beto dar Jaunų Vyrų Krikščionių Draugija Šanchajuj atidarė savo informacijos biurą apie augštesniausias mokyklas. Šitie du amerikiečių labdaringi darbai negalėjo būti chinų nepamatyti. Taigi Chinijai, kad ir neapšviestai, nesinori likti skolinga. Štai ji ir siūčia Amerikon šimtais kas metas savo jaunuomenės mokintis, duodama jai užlaikymą iš anos amerikiečių politikų dovanos. Žinoma, tai buvo gera vertelginė amerikiečių meškerė, bet Chinai atmesti jos negalėjo. Atėjo laikas, kad jiems be vakarų kultūros, taip kaip kadaisia lietuviams be tikro, krikščionių tikėjimo, negalima gyventi. Tegul Amerika inkels savo koją jų šalin, bet ir jie iš to pasinaudos. Ir kad šita chinų jaunuomenė čia atsiūsta nesnaudžia, tai parodo jų neužsileidimas tikrais amerikiečiais. Taip va šiemet Kolumbijos universitete Hoklin Jen gavęs daktaro laipsnį geriausia už visus išdavęs egzaminą; Dovydas Ivi del magistro laipsnio Harvarde laimėjo Bowdvino dovaną \$250, 1910 m. Ir taip jie atsižymi kiekvienoj mokslo šakoj. Iš 800 besimokinančių Suvienytose Valstijose 323 yra universitetuose, 72 profesijinėse mokylose ir likusieji mažesnėse kolegijose.

Kiekvienas jų išeidamas svetur neša su savim tam tikrą tikslą savo tėvynei patarnauti, o sugrįždamas jon parsineša dar ir tvirtą norą su neteisybėmis kovoti. Apšviestas moksleivijos protas sujungtas su pagirtino-

mis žmonių budo ypatybėmis, padaro galingą vieką, prieš kurį visokios neteisybės dreba. Kad pas chinų revoliucionierius yra galybė, tai parodo galingo sosto kalba į žmones penkiamečio vaiko Pu Ji balsu. Sostas, pamatęs žmonių pasiryžimą ir jų vadovų teisingus reikalavimus, nusiminė ir savo nusiminimą aiškiai parodė savo ediktu, kurį, neva, rašęs pats vaikas-ciesorius Hsuan Tung, o ištikrųjų tai jo dėdė princas Čing. Keistai ir liudnai jis tame edikte kalba.

“Valdžiau trejis metus.—sako jis,—ir visuomet žmonių reikalais rupinaus sąžiningai. Bet, budamas be prityrimo politikoje, aš nemokėjau surasti tinkamus žmones valdymo reikalams. Aš per daug turėjau didžiunų politikinėse vietose, kurie konstitucijos įvedimui priešingi. Sulig gelžkelinių dalykų tas, kuriam aš patikėjau mane apgavo. Per tai ir visuomenės balsas buvo persekiojamas. Kaip aš pareikalauju reformų, tai viršininkai ir didžiunai griebiasi progos svetimnaudžiauti. Daug žmonių piningų yra paimta, bet nieko gera žmonėms nepadaryta. Visa ciosorystė virte verda, Musų devynių pasimirusių ciosorių dvasios negali kaip tinkamos atnašavimais gėrėtis, matydamos žmones baisiai kenčiant. Visi tie dalykai tai mano paties kaltė, bet aš apreiškiu pasauliui, kad aš prisiekiu reformas daryti ir su kareivių bei žmonių pagalba sąžiningai konstituciją įvesti, įstatymų leidimą apriboti, žmonių reikalais rūpintis ir jų sunkenybes panaikinti sulig jų norų ir reikalavimų. Senieji įstatymai, kurie netinka bus panaikinti.”

Šita ciosoriaus išpažintis, tai ne kas daugiau, kaip despotybės merdėjimas. Ir ištikro. Edikte toliaus pažadėta, kad permainas ciosorystėje darys ne sostas, tik parlamentas. Kariuomenė ir laivynas busiantis sosto valdžioj, bet naudojimas jų ciosorystės ribose busias pavesta parlamentui. Beto sostas dovanuoja politiškais prasikaltėliams, dalyvavusiems visose revoliucijose nuo 1898 m. ir prizada manžurus princus iš kabineto pašalinti. Sulig paskutinio dalyko sostas prizadėjimą beveik išpildė, nes manžurai iš kabineto pašalinta, bet jai kurie buvo savo dalyko zinovais, kaip sakysime karo ministeris generolas Jin Čang, tai jiems kitos vietos rasta. Jin Čang, buvęs vyriausiu ciosorystės kariuomenės galva iki jo vietą užėmė Juon Ši Kai, likosi paskirtas generališkojo štabo pirmininku. Čia jis užėmė vietą dviejų manžurų princų, kurių vienas buvo vice-karaliaus brolis, bet abudu apie kareivystės reikalus nei mažiausio supratimo neturėjo. Tokiu budu matome Chinuose negirdėtą atsitikimą pakeitimo netikusiu viršininkų tinkamaisiais. Valdžia ant galo pamatė, kad reikia žmonių klausyti ir šokios-tokos reformos daryti. Bet valdžios susipratimas gali būti pervėlus; jos reformos revoliucionierių visai neužganėdina; jie reikalauja pamatinių reformų: visuotinio minių švietimo, pramonijinio lavinimo, žemdirbystės pagerinimo, sąlygų sveikumo, spaudos laisvės, žmoniškų baudos įstatymų, uždo suvartojimo žmonių naudai, apy-

skaitos viešioms piningams ir valdžios atsakomybės prieš žmonių išrinktus atstovus.

Ar šitie visi dalykai reiškia pamatinį perversmą Chinuose, ar tik tuolaikinį užsidedimą, tai reikia klausyti paties chinų budo, kurio greitai atauštančiu jokiū budu negalima pavadinti. Dabartiniai sukylimai tai tam tikras patriotizmas, gal klaidingai suprstas, bet visgi patriotizmas. Tai yra logiška ir butina buvusių priežasčių išėiga. 1911 metų sukylimai, kaip nuo paties pavasario, visi buvo tautinio subruzdimo apsiereiškimais. Visur daryta reformos ir tautiniai protestai; visur girdėta sakant, kad reikia tik gero vadovo revoliucijai sukelti. Antgalo, gero vadovo neatsiradus, revoliucionieriai sukilo patįs, pasitikėdami savo įiegomis, sava organizacija. Kad jų pasitikėjimas jų nesuvylė, tai parodo tas, jog revoliucionierių galybė vis augo kol paėmė viršų, o manžuriškieji vadovai puolė kol visai nupuolė. Bet kokia galutina dalykų išvaizda Chinuose bus, tai sunku pasakyti. Sena viduramžinių atgaleivių partija suiro galutinai ir viešpataujanti dinastija pasidavė likimui ir padarė didelį žingsnį prie konstitucijinės monarchijos, paimdama Juan Ši Kai'jų ministerių pirmininku. Naujas kabinetas, kurio Juan Ši Kai yra pirmininku ir kuris pakeitė kabineta turėjęsi kelis manžurus princus ir didžiunus, atsisakiusius, susideda daugiausia iš kaimiečių. Juan Ši Kai yra ne tik ministerijos pirmininku su ciosorinės partijos pritarimu, bet ir vyriausiu Chinų kariuomenės ir laivyno galva. Kad jis yra liberalas, tai parodo tas, jog šiaurinėj Chinijoj revoliucionieriai republikiečiai, kaip matyt, stato jį kandidatu į prezidentus, nors jis yra apsiėmęs kabinetą vesti konstitucijinės monarchijos apgynimui nuo pirmėiviųjų republikiečių.

Prieš Juan Ši Kai'jų, konstitucijinės monarchijos vadovą stovi republikiečių revoliucionierių vadovas Li Juan-hung. Li Juan-hung pranešė svetimų valdžių konsuliams, jog yra įsteigta centralė republikiečių valdžia Vučange, mieste su daugiau kaip puse milijono gyventojų pietinėj Chinijos dalyj ant Jantse upės kranto. Jis prašė konsulių išgauti pripažinimą nuo savųjų valdžių naujai republikai ir apreiškė savo pasirengimą imtis užsienio reikalų ir palaikyti tebesančias santarves ir paskolas. Ar svetimosios valdžios republiką pripažino, nėra dar žinios. Li Juan-hung matomai turi didelę intekmę į pirmėivius republikiečius. Jis įvedė aštrią drausmę ir gražiai elgės su svetimtaučiais.

Abu vadovai, vedantieji priešingas kariuomenes, yra pažangūs, bet vienas jų yra konservatyviškai pažangus, antras pirmėiviškai. Kuris jų laimės, peranksti butų spėti, bet atrodytų lyg kad konservatyviškieji pažanguoliai Juan Ši Kai-jo vedami gali paimti viršų, nes pas juos yra didesnės pajėgos kaip pas pirmėiviškuosius pažanguolius Li Juan-hungo vedamus.

Kaip jau sakėme, viena ar kita partija laimės, chinai senais chinais nebus daugiau; jie jau išbudo

iš savo ilgo pasenusių svajonių miego ir visomis pusėmis griebiasi gyvenimo tikrumo. Kaip japonai umu laiku iškilo į civilizuotų tautų augštį, taip dabar chinai kyla kaip ant mielių, darydami pas save visokias reformas ne metais, bet savaitėmis ir dienomis. Visur jų sena tvarka griute griuva ir jos vietą užima sveikas protas ir pažangos troškimas. Chinai nerte nerias iš savo senų netikusių papročių ir stojas laisvais žmonėmis. Kuomet visoms kitoms tautoms, bemėginančioms pakilti energijos pritrūksta su savo silpnybėmis kovoti, tai pas chinus yra jos daugiau negu jiems reikia. Šitai kad ir mes, lietuviai, bandome su girtuoklyste kovoti ir bet pasekmių tos kovos nesimato. Pas chinus yra kitaip. Jų opiumo rukymas yra daug aršesniu papročiu kaip girtuoklystė, bet jiems atprasti nuo to, kaip matyt, jokios sunkenybės nėra. Matant šitą ir geidžiant savo tautą matyti pakilusia, nenoroms užėina mintis, kodėl mes netokie kaip chinai. Kuomet mes stovime ant vietos, tai jie tiesiog ima ir žengia pirmyn pažangos keliu. Ryt-poryt mes sulauksime galingos tautos, kuri nupuikusia vakarų civilizaciją privers su savim skaitytis. Šitie 350 milijonai darbščių, taikių, tiesą mylinčių, tvirtabudžių žmonių turės savo žodį kaip sulig civilizuoto žmogaus gyvenimo išvaizdos, taip ir sulig pažangos krypsnio. Teisingumas ligšiol niekinamas godžios pelno vakarų civilizacijos sulauks juose stiprių sau apgynėjų. Nauja chiniškoji siena nuo visokių išnaudotojų įsiveržimo nebus jau muro, tik iš pačių chinų geležinės valios ir jų teisybės pamylėjimo. Pažystant chinų budą, galima tvirtai tikėti, kad jie vakarų civilizacijai tikrąją draugiją sutvers, be kurios ta ligšiol tebevargsta. Naujoji Chinija bus ne tik atsigimusia tauta, bet ir senos vakarų civilizacijos permodeliuotoja.

J. Laukis.

Karolis Vairas.

Literatūros Evoliucijos Lapai.

(Pagal A. S. Mackenzie: *The evolution of Literature*).

Žmonija nuo pat savo kuditystės turėjo palinkimą prie dailės. Šokiai, butent, rytmiški kuno judėjimai, dainos, pasakojimai, pagalios muzikė—tai žmogaus dvasios maistas. Ant pradinių kultūros laipsnių visa tai tankiausia sujunginama su religija, duodama, taip sakant, religijinė spalva ir šokiams, ir dainoms, ir pasakojimams.

Juo žemiau žmonės stovi kulturoje, juo stambesnė formose visa tai apsiereiškia. O juo augščiau žmonės pasikelia civilizacijoje*, juo augščiaus iškyla jų mintis ir estetiškieji reikalavimai.

Apsipažinimui su žmonijos minties kilimu kad ir mytiškų pasakojimų srityje, mums bus begalo naudinga pažvelgti į mytus laukinių tautų, kurios šiandien dar pasiliko ant žemių-žemiausio apšvietos laipsnio. Toliaus, prie progos, susipažinsime su mytais ir augščiaus pakilusių tautų. Tam tikslui padalintume tą literatūros evoliucijos skyrių į šiuos periodus. Primityviškai perijodas, Barbariškas, Autokratiškas ir Demokratiškas.

Primityviškai perijodas. Kwai, arba Bušmenai. Šios tautos dalis gyvena apie Kalahari tyrlaukius, kita dalis—rytinėje Pietinės Afrikos dalyje. Jie neturi supratimo apie žemdirbystę, jų užsiėmimas—medžioklė.

Pirmapradis jų pasakojimas—tai lyg malda į dievą Kaang. Štai tos maldos žodžiai:

“Kaang! ar tu jau nebesirupini manim?
Kaang! vesk mane pas patiną žirgjąutį (*gnu*).
Aš labai noriu pasotinti savo skilvį;
Mano vyriausias sunus, mano vyriausioji duktė
nori pasotinti savo skilvius.
Kaang! atvaryk patiną žirgjąutį prie mano
vilyčių!”

Kita malda skamba šiaip:

“O Kang! O Kang! ar mes ne tavo vaikai?
Ar tu nematai mūsų alkio? Duok mums maisto!”

Kwai, arba Bušmenų, proza geriausia yra iliustruojama mytiškais pasakojimais, kurie galima paskestyti į du svarbiausiu skyriu—kosmiškos pasakos ir gyvuliškoji saga. Jų pamate yra net pradžia etiškos filozofijos.

Štai mytas apie saulę:

“Senai-senai Saulė buvo žmogus. Šviesa ėjo iš jo pažasties. Ant žemės tuomet buvo blandi šviesa. Dėlko? Dėlto kad šviesa švietė tik arti tos vietos, kur Saulė miegojo. Ten buvo dvi senos moteris senoviškos tautos, gyvenusios dar prieš Kwai. Tos dvi moteri pasiuntė tulus vaikus prikelti netikėtai Saulę. Vaikai nubloškė Saulę į debesius, kur ji pasidarė apskrita. Ten ji ir pasiliko. Nuo to laiko pasaulė gavo šviesą ir šilumą. Štai dėlko”.

Toliaus seka pasakojimai apie tai, kaip atsirado mėnulis:

“Kitą sykį buvo žiogas ir žmogus vienoje esybėje. Jis nemėgo tamsos. Jis numetė augštyn į debesius

* *Civilizacijos definiciją Mackenzie paduoda šitokią: civilizacija yra tai mastas nurodymui, iki kokiam laipsniui žmogui pasisekė pavergti savo naudai ir laimei gamtą.*

vieną savo kurpę. Mesdamas kurpę, jis įsakė jai padaryti jam šviesą. Kurpė pavirto į mėnulį.”

Apie Paukščių Kelią (*Milky Way, Mleczna droga*) Kwai turi šitokią pasaką:

“Kitados gyveno žmonėse mergelė. Iš jos paeina Kwai. Ji panorėjo padaryti šviesą, kad žmonės visada galėtų susekti kelią namo. Ką-gi ji padarė? Ji mėtė augštin karštus baltus sudegintų medžių pelenus. Tos žiežirbos pavirto į žvaigždes, į žvaigždžių juostą”.

Bušmenų supratime buvo kitą sykį gadynė, kuomet kiekvienas gyvunas galėjo kalbėti. Apie tai pasakojama:

“Pradžių pradžioje Kwai galėjo kalbėti. Visi gyvunai turėjo visas žmonių ypatybes. Tame laike gyveno blogo budo esybė. Jos vardas buvo—Hochigan. Kuomet bijė sutvėrimas prieidavo arti, ji tuoj kovodavo. Vieną dieną ji prasišalino. Ji sau nuėjo—o kur ji nuėjo, niekas nežinojo. Ji neliko užmiršta. Dėlko? Ji paliko savo bjauraus budo atmintį. Nuo tos valandos, kaip ji dingo—nuo tos valandos visi gyvunai neteko žmonių ypatybių. Patįs vieni Kwai užlaikė galybę kalbėti. Jie tiktai vieni užlaikė visas savo ypatybes, kurias pirma turėjo.”

Šitie Pietinės Afrikos medžiotojai nuo kartos kartai palikdavo įvairias pasakas apie žiogus. Pastebėtina tai, kad ir Kwai, kaip vienas Hebrajų (žydų), pasak Graikų Testamento, mėgsta žiogus ir medų. Žiogai pas Kwai'us yra vienas svarbiausių maistų, ir žiogas-dievas*, Kagn, užima gana įžymią vietą jų mytologijoje.

“Kagn'as pasiuntė Kogaz'ą nukirsti medgalį lankui padaryti. Kogaz nuėjo į mišką. Babunai (beždžionės) sugavo jį. Jie pasišaukė visus kitus babunus išklausti jį. Jie tarė: “Kas čia tave atsiuntė?” Jis atsakė: “Mano tėvas. Jis siuntė mane išsikirsti medgalį lankui padaryti”. Jie tarė: “Tavo tėvas mano esąs gudresnis už mus. Jis nori pasidaryti lankus, kad išmušti mus. Męs tave užmušime”. Jie užmušė Kogaz'ą. Jie pririšo jį prie medžio viršūnės. Aplink medį jie pradėjo šokti. Susitarę jie dainavo: “Kogn'as mano esąs gudrus”. Kogn'as miegojo, kuomet jie nužudė Kogaz'ą. Jis pabudo. Jis liepie Koti, kad paduotų jam jo talismanus. Vieną jų jis užsidėjo sau ant nosies. Jis prisiartinio prie babunų. Jie pamatė jį. Pamatę, permainė dainą. Bet maža babunų mergaitė tarė: “Nedainuokite taip**. Dainuokit, kaip ir pirma dainavę”. Kagn'as tarė: “dainuokit taip, kaip nori maža mergaitė”. Jie dainavo ir šoko, kaip ir pirma. Tada Kognas pasakė: “Aš tą dainą ir girdėjau. Šokkit pakol aš sugrįšiu atgal”. Jis nuėjo. Jis atnešė pilną

* Sulygink: Ra, aigyptėnų dievaitis, kuriam jo pasekėjai suteikdavo žiogo išvaizdą, nesa jo kelias debesiuose panešėjęs Afrikos žiogų belekiančiai kruvai. Maspero. 103. (Cituota pagal Mackenzie, p. 43).

** Ir laukiniai medžiotojai turėjo supratimą apie empirišką psichologiją. Iš tos paveizdos matosi ir juos žinojus, kad maži vaikai nemoka meluoti.

krepšį vinių. Jis perėjo pro šalį kiekvieno babuno, jiems bešokant. Buvo daug sukelta dulkių. Jis įvarė po viņį į nugarą kiekvienam babunui. Ir pasiuntė juos į kalnus, kur jie turėjo misti šaknimis, vabalais ir skorpionais. Tokiu budu jis juos nubaudė. Prieš tą laiką jie buvo žmonės. Po tam laikui jie gavo uodegas. Kagn'as nuleido Kogaz'ą žemyn. Paskui jis jį prikėlė iš numirusių”.

Aplamai imant, Kwai'jų kosmiški ir dieviški mytai turi panašumą su aigyptėnų ir graikų mytais, siekiančiais iki priešistoriškos žmonių gyvenimo gadinės. Šiek-tiek išsam iliustracija gali buti kadir pasakojime apie Mantį, arba Žiogo pasakoje.

“Vabalas—dievas Kagn'as turėjo priimtąją dukterį. Ji buvo duktė Kwai'jo Hemm'o, viską-ryjančio. Kagn'as įkalbėjo savo priimtąjai dukterei atvesti Kwai Hemm'ą jam į pagelbą. Kwai Hemm liko nužudytas. Paskui iš jo kuno išvesta visi tie gyvunai, kuriuos jis buvo surijęs.”

Senovėje Kwai turėjo paprotį nukirsti pirmąjį narį mažiuko piršto. Paprotys buvo pamatuotas šiuo mytu:

“Kanakur yra vieta Gariep'o augštumose. Ta vieta vadinasi Tooga. Ten nueina visi žmonės, kuomet pasimiršta. Ar tu nori turėti atvangią kelionę? Nusipjauk pirmą narį mažojo vienos kurios-nors rankos piršto. Tuomet nukeliausi ten be jokių kliučių. Tu ten busi vaišinamas žiogais ir medumi. O! ar tu nesirupini nukirsti narį? Tad tu keliasi tenai ant savo galvos. Tu turėsi pereiti daugelį pagundų. O kuomet nueisi į Tooga, tad tu vien musėmis, pačiomis tik musėmis turėsi misti.”

Australijos gyventojams pažinti reikia ne kelių lakštų, bet ištisų knygų, tiek ten legendariškų, dramatiškų ir lyriškų elementų jų gyvenime.

Australijos gyventojai turi tamsios čokolados spalvos odą ir yra vidutinio žmogaus ugio. Jų kalba yra dar ant agglutinativo vystymos laipsnio. Tuli žodžiai yra taip vienodai (beveik) ištariami, kad šiaip žmogus visai negali patėmyti skirtumo. Vyrai užsiima medžiokle, o moteris tuo metu renka miškuose vaisius ir valgomąsias šaknis. Medžioklės vieta, taip gyventojų numanoma, yra bendra savastis visos genties, ir kitoms gentims nevalia šičion medžioti.

Gentis dalinasi į klanus, kurių žėdnas turi savo totemą, t. y. tam tikrą gyvuną ar augmenį, kurį klano nariai laiko savo protėviu ir viso klano globėju. Savo visuomeniškame surėdyme jie neturi nuolatinių viršininkų; klaną valdo klano vyresniųjų (seniunų) taryba.

Daugelis genčių įvairiose Australijos šalyse turi įvairius mytus, kuriais bandoma išaiškinti sau dangus, saulė, mėnulis, žvaigždės ir kitokie gamtos apsireiškimai. Tarp giminių, gyvenančių Centralinėje Australijoje, pasakojimai apie atsiradiną debesų yra tai tam

tikra serija legendariškų pasakojimų, surištų su *Mura-Muras*, kurie yra atvaizdinami tėvais dabar gyvenančių Australijoje žmonių. Jų (t. y. Mura-Muras'ų) vyrai, moteris, ir vaikai buvę panašūs dabartiniems žmonėms iš išvaizdos, minčių ir papročių, bet visi jie turėję magišką spėką. Viena rūšis legendų pastato hipotezę, buk dabartinė žmonių veislė paėjusi nuo netobulai suformuotų esybių, kurias patobulino Mura-Muras; gi kita rūšis nurodo žmogų atsiradus per visą eilę kaitaliojimosi (evoliucija) netobulai suformuoto *madus'o*, arba toteminio gyvuno.

Malku-malku-ulu yra tai du Mura-Muras, kurie yra dar gyvi, tik retai tėra matomi. Jiedu nematomu vaikštinėja aplinkui ir gelbsti nelaimingiesiems. Jie gelbsti užklydusius krumuose vaikus ir atneša juos pas tėvus. Jie tatai sutvėrė dangų ir tai šiokiu budu. Savo kelionėse jiedu užmušė kangaru ir nulupo jam kailį. Paskui jie prikalė vinimis kailio galus ir ištempė augštin vidurį. Tokiu budu jie padarė dangų. Kuomet tatai buvo padaryta, jiedu nudžiugo ir tarė: "Dabar žmonės galės vaikščioti stati. Dabar jie nebeprivalo saugoties, kad dangus ant jų nenupultų."

Žmonės iš *Kaitiš* giminės tiki saulę tekant saulėtekiuose moters pavidale. Ji keliaujanti iki vietai vardu Allumba, kur tam tikras medis nurodo, iki kuriai vietai jai reikia keliauti. Po tulam laikui saulė moteris grįžta atgal į saulėtekisus. Ji kas rytas pasikelia saulėtekiuose, eina aplinkui į vakarus, ir nakties metu keliauja atgal anoj pusėj žemės (po žeme). Niekas negali kirsti medžio Allumboje, nes kas tai darytų—sudegs. "Jai tu užmuštum ir suvalgytum opossum'ą nuo to medžio, valgis lyg ugnis sudegins tave. Tu numirtum."

Saulė—moteriškos lyties, o *mėnulis*—vyriškosios.. Apie mėnulį jie turi daug mytų; pakaks šio vieno tinkamai iliustracijai. Pirm negu danguje atsirado mėnulis, mirė žmogus iš opossum'ų totemo. Neužilgio po tam jis prisikėlė iš kapo bernelio pavidale. Jo giminaičiai pamatė jį pakylant. Jie išsigando ir nubėgo šalin. Jis sekė juos šaukdamas: "nesibijokit. Nebėgkit, o jai neklausysit—numirsite! Aš numirsiu, bet paskui iškilsiu į dangų". Jis užaugo į vyrą ir numirė. Jis dabar apsi-reiškė mėnulio pavidale. Nuo to laiko jis nuolatos miršta ir vėl atgyja. Žmonės, bėgę šalin, taip-gi išmirė. Kuomet tu nematai mėnulio—jis yra toli vakaruose su dviem savo pačiom."

Mytas apie *sėtyną*, kaip sakoma, atėjęs yra pas australiečius iš Naujosios Pietinės Valijos (New South Wales). "Atėjo mėnulis. Mėnulis užsidedė meile—ir nuėjo pas Mullymoola merginas. Jos, netol Kan'o, Poolinjerungoj gaudė kaioong (mažos žuvytės) ir kepė ant karštų akmenų. Jos atėjo į Jindoula. Southron'as išgirdo jas. Kur jos dainuoja apie mane? Aš girdžiu jas dainuojant apie mane grabėje. Duok man balto

molio sudrutinimui; dainuok tą dainą; duok man šokti. Aš dursiu tau durtuvu į akį. Tuokart eik po žeme—jis pakilo į dangų; seseris pavirto į akmenis."

Viršiaus priverstoje pasakoje ir sakiniai ir net pati mintis išreikšta supainiotai, neaiškiai. Fantazija ant primityviško laipsnio nevisai nuosekliai teveikia.

Gana typiška yra ši (pietinės Australijos) legenda apie žmogaus atsiradimą:

"Paralina buvo Mura-Mura. Jis medžiojo ant kangaru. Besekdamas vieną, jis pamatė keturias netobulas esybes, susiglaudusias kruvon. Jis praleido jas pro šalį ir sekė toliaus kangaru. Jis patėmijo dvi Mura-Mura moteris. Jos jau buvo užmušusios kangaru ir paslėpė jį, užbėrusios sėklomis. Jos užsigynė užmušusios kangaru, ir Paralina pamastė juoką. Jis susuko jų kunų siulus į ilgą ilgą virvę. Ant jos galo jis užmezgė mazgą, per kurį iškvėpėjo mėsa. Nuvalęs mazgą, jis užsimeitė sau ant pečių kangaru. Jis sugrįžo atgal, kur matė susiglaudusias kruvon esybes. Jis ėmė dailinti jų kunus. Jis ištempė jų sąnarius. Jis perskėlė joms rankų ir kojų pirštus. Jis padarė joms burnas, nosis, akis. Jis prilipdė joms ausis. Jis pergrėžė kuną kiaurai per burną. Tokiu budu jis iš tų esybių padarė žmones. Jis visur ir ėjo darydamas žmones".

O šič priversime piet-rytinį padavinį apie tai, kokių budu atsirado ugnis.

Kirambiu (vandeninė žiurkė) ir Pandavinda (žuvis) kitą sykį valdė ugnį. Jos dabojo ugnį Murray upės nendryne. Ir Bookoomuri (mura-mura-?) ir dabartinė žmonių veislė visokeriopais budais bandė išgauti sau kibirkštį. Bergždžias bandymas. Karigari (vanagas) pamatė Kirambin'ą ir Pandavindą verdant sau vėžiukus palei upę. Tuose laikuose vanagas buvo Bookoomuri. Jis iškilo taip augštai, kad jos negalėjo jo matyti. Jis sukėlė didelį vėją išblaškyti ugnį nendryne. Jos gesino ugnį. Pagalios jis pasiuntė viesulą. Ši išblaškė ugnį visur—nendrynas ir miškai liepsnavo. Tose vietose iki šiai dienai neauga medžiai."

(*Toliaus bus*).

Nietzsche apie katalikystę ir krikščionybę.

“Nereikia sumaišyti krikščionybės, kaipo istoriško fakto, su tuo pirmutiniu šaltiniu, iš kurio ji yra kilusi. Tik ačiu bepavyzdžiam nesąžiningumui žmonės galėjo priduoti šventumą tam, kas dabar vadinama “katalikų tikėjimas”. Ką atmetė Kristus? Kaip tik tai, kas dabar ir vadinasi katalikų bažnyčia.

Katalikų bažnyčia—tai pilnas prieštaravimas tam, kas buvo krikščioniškojo mokslo pradžia. Kaip tik visa tai, kas pasak katalikų bažnyčios yra Kristaus, ištikrųjų yra priešinga Kristui. Tenai, bažnyčioje, vietoje symbolų—tikrai daigtai ir ypatos; vietoje amžinųjų apraiškų—historija; vietoje gyvenimo praktikos—katalikiškos taisyklės, apeigos ir dogmos. Krikščionybė, savo esybėje, nepripažįsta nė apeigų, nė kunigijos, nė bažnyčios, nė teologijos.

Krikščioniškoji praktika neturi savyje jokių fantasmagorijų: ji yra tikrai įrankis buti laimingu:

“Nevalia daryti skirtumas tarp svetimųjų ir savųjų. Nevalia pykti, nevalia ką nors pažeminti. Mielaširdybės darbus atlikt slapta. Nereikia siekti. Nereikia teisti. Reikia melsties ir atleisti. Melsties reikia slaptybėje”.

Jėzus atsikreipia tiesiai į dalykų esybę, į “Dievo karalystę” žmogaus širdyje, ir kelius į ją jis parodo vidujinius, o ne išlaukinius, t. y. prisilaikymą įvairių įstatų žydų bažnyčios, kurios reališkumo jis nepripažįsta. Jis turi omenyje ne išlaukinius dalykus, bet vidujinius.

Taip pat jis atsineša ir į visus grubius budus vienijimos su Dievu: jis mokina, kaip reikia gyventi, kad jausti save “apdievintu”, mokina, kad to dvasios stovio negalima atsiekti savęs marinimu. Kad tapti dievišku, svarbiausia—reikia atsizadėti savęs.

Katalikystė pačiose savo šaknyse skiriasi nuo to, ką darė ir ko geidė Kristus. Ji atrodo, kaipo didelis sukylimas prieš stabmeldystę, formuluojamas Kristaus gyvenimu, mokiniu ir žodžiais; bet tasai mokslas, gyvenimas ir žodžiai absoliutiškai sauvališkai iškraipyta, sulig schemas visai skirtingų reikalavimų, ir po tam išversta į esamų jau religijų kalbą.

Jėzus mokino apie laimę ir taiką, o katalikystė pasirodė skelbėja pessimizmo ir dar-gi pessimizmo silpnųjų, nuvargusiųjų, prislėgtųjų, kenčiančiųjų.

Evangelija skelbia, kad pažemintiems ir biediniams atviras yra kelias pas laimę; tam tikslui reikia tikrai pašluosuoti nuo visokių augštesnės klasės tradicijų ir globos. Nuosavybė, įgijimas turto, giminė, luomas ir stovis, teismas, policija, valstybė, bažnyčia, apsišvietimas, dailė, kariumenė—vis tai kliutys laimei atsiekti,—paklydimai, nelabos pagundos, kurias evangelija grasina baisioju teismu. Katalikystė iš krikščionybės padarė mokslą, kuris pagalios sutinka su valstybe: kariauja,

teisia, kankina, siekia ir neapkenčia. Jai yra svarbu ištraukti į pirmą vietą supratimą kalčios, nuodėmės, jai reikia ne naujas pagal Kristaus mokymo gyvenimas, bet naujas kultas, nauja tikyba į stebuklingą persimainymą (“atsipirkimas” per tikėjimą).

Ji, katalikystė, iš Kristaus gyvenimo ir mirties istorijos pasidarė sauvališką pasirinkimą, viską pa-braukė čion savaip, visur perkėlė sunkumo centrus; žodžiu sakant, panaikino pirmą pradę krikščionybę.

Kova su stabmeldžių ir žodžių kuningija, ačiu katalikystei, pasibaigė tuomi, kad įsteigta nauja kuningija ir teologija,—naujas valdančiųjų luomas,—nauja bažnyčia.

Tame ir yra visas humoras, tragiškas humoras: katalikystė išnaujo įrengė visa tai, ką Kristus panaikino. Pagaliaus, kuomet išnaujo susitvėrė katalikų bažnyčia, ji net ir valstybę paėmė savo globon.

Katalikystė ir yra tai, priešais ką mokino Kristus ir su kuo jis įsakė ir savo mokiniams kovoti.

Kuomet prasizengėlis, žmogžudis ant kryžiaus, kenčias baisią mirtį, protauja: “teisinga yra kentėti ir numirti taip, kaip Jėzus, be rugojimo ir rustybės, geruoju ir su nuolaidumu”,—jis patvirtina evangeliją ir pasiekia rojų.

Krikščionybė yra įvilkdoma bile valanda; ji nereikalauja nė metafizikos, nė asketizmo, nė “prigimties mokslų”. Krikščionybė yra gyvenimas. Ji mokina, kaip veikti.

Kas pasakys: “aš nenoriu buti kareiviu”, “man nėra darbo su teismu”, “man nereikia policijos”, “aš nedarysiu nieko tokio, kas galėtų sudrumsti mano vidujinę pasaulę”, ir “jai aš nuo to nukentėsiu, tai niekas manęs taip nenuramins, kaip tasai kentėjimas”,—tas bus tikras krikščionis”.

Lyties dora seniaus, dabar ir toliaus.

II.

Nudienos ginčai lyties klausime eina daugiausiai dėl taip vadinamos dvigubo lytinės doros masto ir dėl busimos šeimynos išvaizdos. Ar vyrams palikus gerėtis laisve, kuomet nuo moterų griežtai reikalaujama nesuteptos doros, ir ar dabartinėj vienpatybinėj šeimynai lemta pasilikti? Tai yra dažniausia klausiami klausimai.

Kas atsieina dvigubojo masto, tai męs iš pačių pradžių turime pasakyti, kad jis nebuvo bešalio natūralių lyties skirtumų pripažinimo išėiga, tik atsirado ir esti kaipo viena iš daugelio liekanų vyro pirmykščio fiziško prasinešimo pro moterį. Jos dabartiniai apgynėjai neturi sunkenybės surasti pramanytas priežastis jo palaikymui, priežastis, kurios kartų kartus buvo išgvildentos ir pripažintos netinkamomis. Gryną tiesą pasakius, tai šitie apgynėjai savo pajautas ir jausmus

atidavė dvigubajam mastui per paveldėjystę ir išauklėjimą ir stengiasi ją palaikyti griebdamiesi aleivieno prieinamo darodymo.

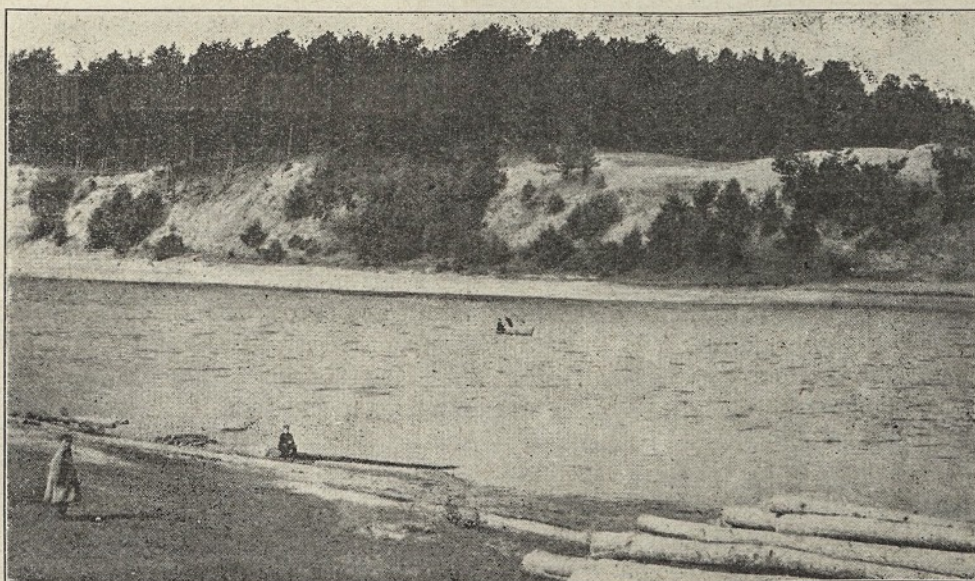
Doros istorija parodo, kaip žmonėms niekuomet netruko tarytum svarbių priežasčių neteisingsiausių papročių ir įstaigų palaikymui. Aplamas gyvų eretikų deginimas iškalbingai buvo apginama keli metašimčiai atgal, kuomet dievuotos krikščionės žmonės matė deginant ir ramiai žiūrėjos į deginamus netikėlius. Pirmieji krikščionys šitų žmonių proseniai, tukstantis metų tam atgal ar daugiau, paprastai buvo rišami prie medžių šakų ir padegami, idant Romos moteris galėtų linksintis prie naktinių šviesių, reginys sunemarintas garsiu Semiradskio paveikslu. Fanatiškoji anų laikų tikėjimo ir politikos aistra nusmaugė užuojautines pajautas ir išsiveržė kankynėmis ir kančiomis, kuomet tikėjimo apgynėjai visuomet turėjo gana žodžių apginti nežmoniškus žiaurumus didesnei Dievo garbei.

Nekitaip buvo ir su neteisingu pereitų gadynių pasielgimu su moterimis. Turėjo būti išteisinta ir savotiškiausias teisinimas buvo surasta. "Senovės Graikijoje", sakė Lecky, "moterų žemesnybė prieš vyrus buvo stipriai laikoma; ji buvo parodoma ir apginama labai keistu fiziologiniu supratimu, buk gimdomoji jiega išimtinai priklauso vyrams, moteris gi turį tik menką dalį savo vaikų gimdymo veikmė. Eschylas šita supratimą indeda burnon Apolonui kalboje apie Eumenidas. Nuo jo jis plačiai pasiplatino ir galima jį rasti pas indų, graikų, romėnų ir net krikščionių raštininkus. Šv. Tomas akvinietis priėmė jį ir sakė, kad tėvas reikia daugiau mylėti kaip motina".

Šitas bjaurus pramanymas dabartiniais laikais atrado sau lygius teisinimus duodamus moters aplaisvinimo priešų. Sužinus, ar nesužinus noras pripažinti gyvuliško vieno vaidintą rolę moterų pavergime, yra tikroji šitų

indomų inkvėpimų versmė. Laimėn, tiesa negali būti visuomet slepiama ir bešaliai mokslininkai tikrai parodė, kad dvigubas mastas neatsirado iš galvos, tik prasidėjo nuo kumščio. Atsargus dorininkas Lecky išsireiškia šitaip: "Kontrastas tarp lengvamanybės, kuri didžiojoje amžių buvo priskaitoma vyrams ir nepaprastas žiaurumas pasielgime su moterimis už tą pačią kaltę, padaro savotišką doros istorijos keistybę; ji atrodo dar indomesnė atsiminus, kad pagunda randas nuo lyties taip lengviai dovanojamos. . . . *Daugelis mūsų atjautų sulig šitų dalykų pačina nuo tiesų ir doros taisylių vyrų padarytų ir pirmiausiai skirtų savo pačių apsigynimui*". Prof. Lichtenberger savo paskutiniame veikle apie "Perskiras" sako panašiai tam: "Draugijinė moterų nelygybė visose gadynėse daugiausiai kalta už dvigubą masto atsiradimą ir jo buvimą". Šitie žodžiai galima imti tikra mokslininkų pažiūra į dalyką.

Iš apysakų rašėjų randame giliamaningą Jurgį Meredithą turint tas pačias pažiūras. Lyties dalykuose prieš moteris nusikaltimus vyrų, reikalaujančių sau nevaržomos laisvės, jis skaito dalimi vyriausio turkų idėalo sulig moters. Ištikro, jai nepripažinimas lygių tiesų moterims nebutų taip giliai įsišaknijęs pirmykštėse pajautose, tai jis vargiai begalėtų atlaikyti užpuolimus, per paskutinius du tukstančius metų ar daugiau. Net anuoju laiku, kuomet didžiausias ištvirkimas vyravo Romoje dorininkai griežtai reikalavo ištikimumo poroje taip nuo vyro kaip ir nuo pačios. To nebuvo Romoje seniaus, kuomet tik pati buvo teisotai baudžiama už jos prasižengimus moterystės gyvenime. Ir tas matomai buvo taisykle visose pirmesnėse draugijose, kur už svetimoterystę buvo baudžiama tik moteris, vyras gi buvo liuosas. Kartais mes susitinkame su priešinguoju mastu, kaip sakysime pas Indijos kalniečius, kur pačiai neištikimumas dovanojama, vyras gi yra baisiai nieki-

Nemunas ties Balbieriškiu.

namas už tai. Bet tokios savotybės yra labai retos; moteris prasikaltėlė paprastai visur esti baudžiama ir niekinama.

Šitas baidus neteisumas daryti moterį aukojamuoju oziu atlaikė suvienytus graikų ir Romos raštininkų užpuolimus. Aristotelis, Plutarchas, Seneka ir Plato veltai griaudeno vyrus poroje laikytis ištikrinumo, kurio jie reikalavo nuo savo pačių. Pasekamuose amžiuose Bažnyčios Tėvai palaikė toliaus žiaurios įstatymus, kurie baudė tik nusikaltusias pačias, o ne prigavingus vyrus. Visiškai šitos ilgios dorinės kryžkarės nenusisekimas gali stebinti tuos, kurie savo viltis padeda mokiniui. "Nunai", skundžiasi Lecky, "nors doros mastas yra augštesnis kaip pagoniškoje Romoje, bet galima abejoti ar lyčių papeikimo nelygumas nėra toks jau didelis kaip ir pagonystės dienose ir ar tas nelygumas nėra vienvaline begėdiškiausio ir apgailėtiniausio neteisimumo priežastis. Pamatinė tiesa, kad tas pats pasielgimas negali būti išteisinamu, jai vyras jo reikalauja ir baudžiamas, jai moteris jį priima, nors pirmųjų krikščionių uoliai kunijama, neįėjo krikščionijos sielon".

Po ištisų metašimčių doros mokymo mes nedaug ką pusiau civilizuotą praeitę sugėbėme pagerinti ir jai mūsų gerinimo viltis tik nuo mokymo ir gerinimo priklausytų, tai pirmynėiga ištisus metašimčius galėtų sutrukti. Bet padėjimas kaip tuojaus pamatysime, nėra toks liudnas.

Paduoos ištraukos liečia daugiausiai neteisimą pasielgimą su vedusia moteris. Taip nedaug nuveikus trėmimo blygybės iš šeimyninio gyvenimo, kurio nelygumas yra toks didelis, kad civilizuotų tautų įstatymai ir doros drausmės kuone vienbalsiai jį nupeikia, ką gali pagelbėti žodžiai ir pamokslai prieš tą patį neteisimumą lytiškame nevedusių gyvenime? Ar reikia stebėtis jai dabartinis atkaklus ir beširdis išskyrimas ištiko nevedusią moterį? Šitas atsinešimas virto tokiu papročiu, kad dažnai yra sakoma jį esant gimtu, arba paeinančiu nuo naturalio omino jausmo, kuris turi savo nuosavą išteisinimą.

Nieko klaidingesnio negali būti. Net paviršutiniškai pasižiūrėjus į įvairių tautų ir padermių papročius, pažiškės šito drąsaus tvirtinimo nevykumas. Imdami tik kelis pavyzdžius iš begalinės medžiagos daugybės, mes galime nurodyti į žmones, pas kuriuos nesutepumas reikalaujama tik nuo nevedusių vyrų, kuomet merginos yra be jokio suvaržymo lytiškame gyvenime. Kaikuriuos gentės net nuo vedusių moterų ištikimumo nereikalauja. Pas daugelį genčių nesutepumui tokia maža vertė duodama, kad keleiviui pasiulnimas pergulėti su pačia ar dukterim yra laikoma šventa svetingumo priederme ir atsisakyti nuo tokio pasiulnimo yra dideliu įžeidimu. Taip va pasakojama pas Azijos čiukčius: "Jie siulo juos atlankiusiems keleiviams savo pačios ir taipgi, kaip mes sakytume, savo dukterų garbę, ir visokį atsisakymą priimti pasiulnimą jie laiko dideliu įžeidimu". (Erman). Indiečiai činukai skolijs savo pačias už

meškeres ar karolių šniurus ir atsisakymas pasiulnimą priimti skaitoma moters paniekinimu ir visai gentei įžeidimu. Bušmenas dažnai leidžia savo pačiai su kitašaliu pagyventi, o Grenlandijos eskimas vadina vyrą prakilniu ir geros širdies, jai jis savo pačią paskolina savo draugams. Jie taipgi skaito didelio draugiškumo ženklu, jai du vyrai laikinai savo pačiomis apsimaino; čipeviečiai gi, kurie turi tuos pačius papročius, tokį mainą laiko stipriausiais dviejų šeimynų draugingumo ryšiais.

Kuomet šitie laukiniai priduoda taip maža svarbos savo moterų nesutepumui, kiti žengia žingsnį toliau ir nuotakos nesutepumą skaito visišku pažeminimu, nes tas parodas josios nepopuleriškumą su vyrais. Čibčiai mano savo nekaltas nuotakas esant nelaimingomis ir todėl jie jų, kaip nelaimingų moterų, neapkenčia.

Dažnai nevaržoma laisvė prieš susijungimą yra randama greta su dideliu akuratiškumu po susijungimui. Tas pats čibčas vyras, kuris liudo dėl nuotakos nesutepumo doros, labai jauslus dėl neištikimumo jo šeimyniškame gyvenime. Pas koniagus nevedusi moteris nėra varžoma jos prietikiuose su vyrais, bet jai sykį susijungus ji turi būti ištikima savo vyrui, tas pats pasakojama apie daugelį kitų genčių.

Indomus suderinimas pilnos laisvės ir griežto ištikimumo randama pas tulą arabų gentę, kur apsivedama sevaitės daliai, paprasti keturioms dienoms (jai nuotakos motina to prašo, tai gali nuderėti iki dviejų dienų); pasilikimo laikas priklauso pačiai, kuri gali atsiduoti meilės smagunam ir net sakoma, kad jos vyras smagumą turi, jai ji daug klautų pridirba savo liuoslaikiu. Ta pati reikšmė, kaip pereinamasis laipsnis yra priskaitoma gana tankiam papročiu įvairiose šalyse vyrams ir moterims atsiduoti pilnai lytiškai laisvei per tam tikras metų šventes, nors griežtas besutepumas užlaikoma visu kitu laiku.

Jai kas sakytų, kad tokie mastai netinka civilizuotai tautai, tai mes privesime čia japonus. Jie yra taip liوسي nuo mūsų gaigumo, kad klausybę ir savęs išsižadėjimą savo dorybių hierarchijoje laiko augščiau nesutepumo. Vienoje jų įžymiausių istorijinių dramų didvyrė savo noru parsiduoda paleistuvyno savininkui, kad tik savo šeimynos turtus išgelbėjus. Tokių vaizdelių buta dažnai, ir paprotys pardavinėti dukteris tam tikram laikui, kaip sakoma, visai neišnykęs nei nudien. Jokios gėdos nėra merginai, kuri po to gryžta į savo namus; dar gi ji yra guodojama už jos laikinį pasišventimą. Europiečiams bevažinėjantiems po Japoniją dažnai tenka trumpam laikui apsivesti su vietinėmis merginomis ir persiskirti, jiems šalį apleidžiant. Rusų raštininkas aprašo tikrą atsitikimą su kariuomenės oficeru, kuris susijungė su jauna ir gražia geros šeimynos mergina. Jis buvo taip apžavėtas savo jaunos pačios, kad ryžos susijungti visam amžiui. Neatidedami reikalai privertė jį išvažiuoti keliems mėnesiams, kur jis svajojo apie savo busimą laimę. Jam sugryžus, kuoširdingiausias pri-

ėmimas jį sutiko. Pačioj jautraus glamonėsio gerumoj linksmas vyras pamato jauną vyrą renkiant savo daiktus ir rengianties išeiti. "Kas jis do vienas?" paklausė jis. "E, nežiurėk tu jo", atsakė šypsodamosi pati. "Jis turi išeiti. Aš jį priėmiau tik su ta išlyga, kad tau sugrįžus jis tuojaus turi išeiti". Šitas atviras išpažinimas užgavo oficerio širdį ir jis rengė savo karštai mylimą moterį apleisti. Ji taipgi nusiminė, bet suprasti negalėjo, kas jį galėjo užrustinti. "Jai tik tu butum pasakęs man, kad tas tau nesmagumą padarys", sušuko ji jam bešeinant.

Visai kitokie negu šitie žmonės, yra kiti lygiai skaitlingi, pas kuriuos nesutepumas yra augštai vertinama. Daugelis pirmykščių genčių stropiai auklėja savo moterų padorumą. Mandanų merginos yra aprašomos kaip gražios ir neprieinamos; prasieradusi čipevų mergina negali tikėtis karzygiui tekti; kafų mergina yra nekalta ir drovi; sumatriečių nevedusi moteris gina savo garbę kaip vestalė. Tai yra žodžiai keleivių ir tyrinėtojų, bet, net jai leidus perdėjimą, tai tiesa pasirodo aiški, kad pas dabar gyvenančius žmones, pirmykščius ir kulturinguosius, sulig moterų nesutepumo randama visokie supratimo laipsniai, nuo vieno krašto, laikančio jį pažeminimu, iki priešingam kraštui, duodančiam jam pirmystę iš visų kitų dorybių ir padarančiam jį butina doros išnašumo sąlyga.

Taip pat negalima sakyti, kaip kartais yra girdima sakant, jog nesutepumo augštinimas kykla drauge su civilizacija. "Kiti žmonės, kurie sulig kitų dalykų stovi žemiausiai, šitame dalyke stovi tarp augščiausių", sako Spenceris, analizuodamas dalyką; tą patį galima patirti iš tik ką privestų pavyzdžių.

Svarbiausiu šitų mūsų pavyzdžių davimo tikslu buvo sumušti atkaklų tvirtinimą, buk mūsų modernieji lyties doros supratimai yra gimtais. Pajautimai, parodantieji tokį didelį įvairiais laipsniais vienumo stigimą žmonių padermėse, negalima vadinti gimtais, nepermainius žodžio prasmės.

Palikę šalyj šituos ir jiems panašius mėginimus palaikyti mūsų netikusį taisyklą klaidingais tvirtinimais, paimkime patį taisyklą kritiškon peržvalgon. Mūsų taip vadinamasis dvigubas mastas prisako moterims susilaukyti nuo visokio lytiško susinešimo už moterystės ribų ir turėti susinešimus tik su vyru moterystėje. Taigi, jai visos moteris šito reikalavimo laikytusi griežtai, tai nei vienas vyras negalėtų turėti lytiškų susinešimų už moterystės ribų dėlto vien, kad jis nerastų sau draugės. Šitas pasakymas nėra jokiū sofizmu. Jo negalima išvenkgti. Sakyti, kad nevedę vyrai gali laisvai atsiduoti lytiškiems susinešimams, kuomet moteris, nevedę ir vyruotoš yra verčiamos nekaltybės daboti, yra didžiausia nesuomonė. Jai draugija turėtų be jokios sutepumo dėmės moteris, sulig mūsų "doros dėsnų" nustatytas, tai kur nevedęs vyras ras sau draugę savo priedinėms moterystės klastoms? Aišku, kad visuotinas moterų nekaltumas priverstų visus vyrus būti nekaltais.

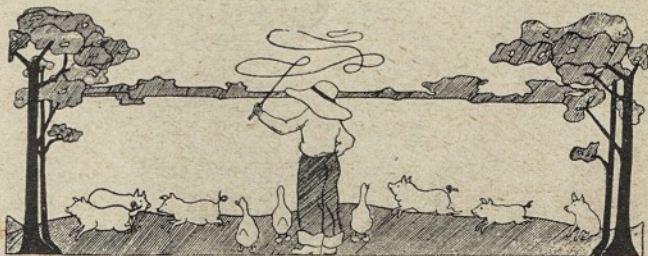
Tokiu budu mūsų dvigubasis mastas kuris išėjo į tokius prieštarigus ir bendrai prazutingus reikalavimus nuo moteriškosios lyties, arčiaus prisiziurėjus pasirodo tik niekingu paradoksu.

Iš šito logiško labirinto yra tik vienas kelias, butent, atmesti moterų luomą ir paliuosuoti jas nuo nekaltybės reikalavimo. Jos bus sriove traukiančia nesuvaldomą vyrų lyties užgaidų antviršį ir tokiu budu leis likusioms moterims savo "garbę" išlaikyti. Tokis nusileidimas yra ir dabar; paleistuvė yra šito aukojamojo ožio-luomo atstove. "Budama pati didžiausia ištvirkėlė", sako Lecky žinomame iškalbingame sakinyj, "galų gale ji yra tinkama dorybės sarge. Tik per ją nepaabejojamas nesuskaitomų laimingų namų nesutepumas nėra užteršiama. Ant šitos vienos begarbės ir nupuolusios įvalkos sukoncentruota geiduliai, kurie pasaulį galėtų pripildyti gėda".

Tik šitokia kaina, su tokios priemonės pagalba yra galima užlaikyti bausis pats sau prieštaraujantis dvigubasis mastas. Be šitos pagalbos jis butinai turi griuti. Visos moteris nekaltomis negali buti, jai visi vyrai nėra nekaltais. Šitas pasakymas yra nesumušama logikos tvirtuma. Iškrypimas iš nekaltybės iš vyro pusės patraukia su savim iškrypimą iš moters pusės. Lytis stovi ir puola abi drauge. Paleistuvystė yra atpirkimu, kurį mes mokame mūsų neteisingam lyties padorumui. Tai yra moderninis Minotauras išaugęs milžinu, kaip ir visi kiti modernieji daigtai, kuris kasmetai praryja tukstančius mūsų merginų.

Niekas nežino, kame daugiau teisybės, svarbos ir brangybės: ar moksliskų tyrinėjimų kningose, ar įstatindavystės raštuose, ar trumputėje žmogaus meilėje, kurią jis lyg iš pasigailėjimo meta neprotingam ir silpnam sutvėrimui. Kame gi yra heroizmas? Kame slepiasi prasizengimas? Kame atleidimas ir išganymas? Kame pagalios tikroji labo ir nelabo vienata? Męs to viso nežinome, bet kuomet vakarop ūžia bedugnės ir liūdnos jūros, o prie žmogaus ugnavietės prisiartina bėdini neprotingi gyvūnai, ir jie patinkama žiaurumu ar malone—tuomet, rodosi, galimas yra tų klausimų išrišimas. Ir norisi manyti, kad jų išrišimas slepiasi, šaknis įleidęs, *meilėje* visų ir visoko... (Nikonov)

Pilkoji šmēkla.

*Ežero krantas. Pavakarīs. Tyku. Vanduo nekru-
ta. Gīria priēš ežerā. JIS sēdi pō medžiū, ranka
atsirēmēs ī žemē. Žiuri tolybēn, užsisvajojēs. Ežeru
plaukia šēšēlis, panašus laivelini; jame, tartum ukas,
balti moteries konturai. Visa tai panēši ukui.*

JIS.

Plaukk, mano laiveli, plaukk, dvasios svajone,
Tolybēn skaisčiojon... Ir neški tu, plaukdams,
Šio ežero veidā ruktšlēm's bedabindam's,
Liudnāšias giesmēs išsiilgusios dušios...

Irkis, irkis, daina!...

Vairuok-gi, vairuok, svajone!...

Sēsiu aš laivelin, rankon imsiu irklā,
Irsiuos, nelaimingas, ī šventnamij Laimēs!...
Atsiminsiu Laimē... Jos akjis... Jos lupos...
Drebās josios kunas, mane apkabineš!...

Irkis, irkis, daina!...

Vairuok-gi, vairuok, svajone!...

.....

*Gīria gieda. Šimteriopais balsais. Ore skamba
nekalčiausios melodijos.*

BALSAS GIRIOJE.

Ateik!... ateik!... ateik!...

JIS.

Tas balsas... jos balsas...

BALSAS GIRIOJE.

Aš meilēs tavos išsiilgau...

Žiurēk, aš tavim gyvenu...

Tik tau ir krutinē alsuoja...

Tik tau ir plasnoja širdis...

Ateik!... ateik!... ateik!...

Ateik, aš tau pailsj duosiu!

Aš tau išbučiuosiu akis...

Aš visā tave apkabinsiu...

Ateik: aš tau būsiu pati!

Ateik!... ateik!... ateik!...

JIS (*pašokēs nuo žemēs*).

Ar tai sapnas, ar tai burtai?

Ar vaidentuvē susirgo?...

GIRIOJE.

U-liu... U-liu... U-liu...

BALSAS GIRIOJE (*silpniau*).

Ateik!... ateik!...

JIS (*eidamas girion*).

Einu...

BALSAS GIRIOJE.

Ateik...

*Tyla begalinē. Oras nekru-
ta. Tamsa taip paty-
lomis atgula ant žemēs, kad tas jos slaptiungumas ir
tyla visai nesujudina dvasios. Po valandēlei jis grįžta.*

JIS.

Ar tai sapnas, ar tai burtai,

Ar vaidentuvē apsirgo?...

Čion jos balsā aš girdėjau...

Balsā meilēs... užkvietimo...

(*Klausosi. Po valandēlēs*).

O tu, numylēta! Taip baisiai lauktoji!

Lyg saulē, pavasario dieną, pražyduš',

Lyg jos spindulēlis, man' dvasion užklyduš'!...

Prakeiksme tu mano! Tu, meilē brangioji!...

(*Guldamas ant žolyno*).

Irkis, irkis, daina!

Vairuok-gi, vairuok, svajone!...

BALSAS GIRIOJE.

Ateik!... ateik!... ateik!...

JIS.

Ir vėl...

BALSAS GIRIOJE.

Troškimai mane nukankino...

Kad buč prie tavēs, su tavim!...

Tave vėl pajust' ant krutinēs

Ir laimėj' paskęst'... užsimiršt'...

Ateik!... ateik... ateik...

GIRIOJE.

U-liu.. U-liu... U-liu...

JIS.

Ar tai sapnas, ar tai burtai,

Ar vaidentuvē apsirgo?...

GIRIOJE (*rusčiai*).

Cha-cha-cha-cha...

BALSAS GIRIOJE.

Ateik!... ateik... ateik...
Tave aš gėlelėm's papuošiu...
Ateik čion... ir buk su manim...
Aš patalą minkštą paklošiu...
Ateik-gi laukiu tavęs!
Tu giesmę giedosi, aš dainą dainuosiu,
O aidas-beprotis mums raudą raudos!...
Ateik-gi! ateik-gi!

JIS

(*nubalęs drebęs, pertraukia ranka per veidą*).
Ar vėl jau? Dar sykį? Vėl laimė ir kančios?
Tasai atminimas!... O, eičiau aš, eičiau!
Bet ten ne kas kitas, kaip mano svajonė...

BALSAS GIRIOJE.

Ateik... ateik-gi... ateik...

JIS.

Koks tai sapnas sunkus!
Kaip vaidentuvė apsirgo!

GIRIOJE.

Cha-cha-cha-cha...

*Tuo tarpu ant ežero pakyla vilnis. Pražūva šešėlis,
panašus laiveliui, o jame balti moteries konturai. Iš
grios palengva šliaužia paežeriu Pilkoji Šmėkla.*

PILKOJI ŠMĖKLA.

Cha-cha-cha...

BALSAS GIRIOJE (*silpnai*).

Ateik...

GIRIOJE.

Uliu... U-liu... U-liu...

JIS (*į Pilkąją Šmėklą*).

Kas tu esi ir ko tu nori?

PILKOJI ŠMĖKLA.

Cha-cha-cha! Aš—Šmėkla... Pilkoji Šmėkla!

JIS (*šaukia*).

Kas tu esi ir ko tu nori?

PILKOJI ŠMĖKLA.

Aš, Šmėkla Pilkoji, pašaipos dievaitis!
Cha-cha-cha-cha! Tu juk nelaukei ateisiant
Mane ir sudrumsiant tau skaisčią svajonę!...
Daugiau pasakysiu: svajonės pražuvo,
Nuo jų nebejausi ramybės krutinėj...
Jos žuvo ant amžių, pranyko, užgeso, —
Lyg ta klaidingoji ant pievos ugnelė!

BALSAS GIRIOJE.

Ateik, numylėtasis mano, ateik!...
Aš laukiu... kada-gi sulauksiu?...

PILKOJI ŠMĖKLA.

Ji šaukia tave, nelaimingą keleivį!
Bet Laimės tenai jau nebēr' nė krislelio!
Ansai ją apsupo tinklais begaliniais...
Ir, lyg pelikanas, net kraują sau sunkia,
Kad juo išmaitinus tau didę nelaimę!
Tas kraujas! Tas kraujas! Jame tu pražusi!
Net tavo tikrieji vaikai bus tau priešai!..
Nes juos pelikanas krauju vien maitina...
Tu eik—paliuosuok! O jai ne—pats pražuk!
Ir pats žudams, kitus pražudyk!

JIS.

O-o! Kas tu esi ir ko tu nori?...

PILKOJI ŠMĖKLA.

Cha-cha-cha!... Aš—Šmėkla!... Pilkoji Šmėkla!...
(*Pragaišta taip pat palengva, kaip ir atsiradus*).

BALSAS GIRIOJE (*visai silpnai*).

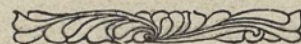
Ateik!... mano lupos išdziuvo!...
Ateik! Štai-krutinė dejuoja...
Ateik!... aš ištroškau tavęs!...

GIRIOJE.

U-liu... u-liu... u-liu...

*Jis guli ant žolės. Tyku. Ramu. Oras nekruta.
Net nesigirdi, kaip vaisingoji naktis keliauja į žmones.
Ežero vanduo-ramus, gražus. Jame atsispindi akso-
minės nakties kasos.*

KAROLIS VAIRAS.

GLUDI-LIUDI.

Kur-gi vėjai, kur-gi ziaurūs,
Kur-gi audros pragarinės?
Kur-gi norai, kur troškimai,
Kur skausmai jaunos krutinės?

Tylu-tylu girių plynioj, plynių plynioj tarp kelmų,
Nesučirba sausas medžias, gludi-liudi be jausmų.
Bodžių-snaudžių pasakėlę seka-plepa betupjį
Senas velnias samanotas šleivas-kreivas neregys.

Nėra vėjų—nēr plaukimo,
Nēr audrų,—ir nēr gyvatos,
Nėra norų skaudulingų, —
Ir mirtis tik vilčiai matos.

Gludi-liudi jausmas plynioj, plynių plynioj užkeiktoj,
Nesukyla karštas kraujas, šąla-bąla vaizdykloj.
Senas protas skraidžią mintį kiša-riša tarp grandžių,
Ir sunku sunku išskrieti iš kalėjimų sklandžių.
Gludi-liudi jausmas plynioj, plynių plynioj užkeiktoj,
Nesukyla karštas kraujas, šąla-bąla vaizdykloj.

Kalėdų Kaukė

* * *

Kuomet aš vaikelį imu sau ant rankų,
Krutinėj' jausmus man padilgin' mintis,
Kad gyvastį jauną, tik dygstančią gėlę,
Bučiuoj'-glamonėja beširdė mirtis...

Mirtis-nebuvimas manyj' viešpatauja...
Nes man, kurs praėjo pasaulio audras,
Belioka—pražuti... Kam reikia svajoti?..
Ir kam begimdyti troškimo kančias?...

Gal trokšti ir geisti, kentėti ir vargti —
Tai tikras likimas šio amžiaus žmogaus?
Bet man tai praėjo... Ir nieko neliekti,
Tik gniauzti, kas kyla iš jausmo vidaus...

Tik tie tur' gyventi, kam laimė dar šviečia,
Lyg ta klaidingoji kur pelkėj' ugnis,
Jie laukti, ir geisti, ir trokšti privalo...
Ateis, gal, jiems laimė... Ateis, gal, viltis...

O aš?... Jau patyriau nelaimės bedugnę
Jos rumus pilkuosius jausmais aplankiau...
Iš vietos į vietą ėjau, lyg beprotis...
Ir sopulių pasaką baisią sekiau.

Gi siulas, kurs rišo mane su pasauliu,
Nutruko, ir jo jau sumegst' negaliu!..
Gyvenimo laimė ne man jau belieka...
Nutruko viskas... Sumegst' negaliu!..

Kuomet aš vaikelį imu sau ant rankų,
Krutinėj' jausmus man padilgin' mintis,
Kad gyvastį jauną, tik dygstančią gėlę,
Bučiuoj'-glamonėja beširdė mirtis.

6 I. 1912. New York.

Karolis Vairas.

Naujų Metų Naktį.

(Sopulių Draugams atnešu.)

Męs laukėm Naujų Metų. Sėdėjome kas ant
kedės, kas ant kanapos, o aš, parietęs kojas, sėdėjau
ant grindų, ir žaidžiau su suneliu. Ne vienudu su
motere buvom tą naktį namie. Naujų Metų pasitiktų
uzėjo pas mus pažįstama dentistė Ona, draugas Jonas,
jau žilstas nevedėlis, ir jaunudu vyrų Untelis ir Lapas.

Nė iš šio nė iš to jinai, manoji suprask, atsiliepė:

— Ar nebut gera, Naujų Metų belaukiant, kiek-
vienam iš mūsų ką-nors gražaus pasakyti.

— O ką?—paklausiau.

— Ką-nors tokio, kas ištikrųjų yra gražu...

— O kas tai yra grožė?—atsiliepė draugas Jonas,
augštas, liudnu veidu. Kitą-syk jis man atrodė toks
baltas, švarus, norįs gyventi... gyventi sau, kad kru-
tinė pilnai jaustų gyvenimo saldybes. Dabar jis man
pasirodė toks nuvargęs, sumuštas tos galybės, kurią
męs gyvenimu vadiname, kad man pasidarė sunku:
gerklėje sustojo kasžinkas kieto, jaučiausi rijęs są-
jausmo ašaras. Aš moku verkti, ir ašarose mazgoju
dušią nuo tų dulkių, kurias man atneša gyvenimo vėjai.
— Grožė, sakė Jonas, — vienam — skausmas, kitam —
džiaugsmas... Vienas mato grožę tuose dalykuose,
kuriuose kitas jos nematys...

— Gana tos jūsų filozofijos!—linksmi pertraukė
jį Ona.—Jūs pirmas papasakokit, ką-nors gražaus...
Tąsyk matysim, kaip jūs tą grožę suprantat! Męs bu-
sim teisėjai, o ne jūs!

Visi parėmė Oną.

— Jonas, Jonas.... Jis pasakoja.... Jam pirmu-
čiausia....

Jis varžėsi, derėjosi, nenorėjo. Jis visada toks.
Jis, kiek aš numanau, temokėtų atskleisti savo dušios
lapus tiktai mylimai moterei, tai yra tokiai, kurią
jis pamylėtų, kaip vyras pačią, kuriai norėtų ir jaustųs
galįs liepti ir įsakyti pagimdyti, auklėti ir mylėti jo
kudikį. Jis—uždarytoji seklyčia. Pats sau.

Męs jį prispyrėm pasakoti.

— Na, kad pasakot, tai pasakot... Tiek to...—
pradėjo. O jo veidas paskui, sekant pasakojimą, žaidė
kur daugiau už garsą, už pačius žodžius. Aš žiūrėjau
jo veidan. Jai bučiau užkimšęs sau ausis, tai iš veido
išraiškos buč supratęs, apie ką jis pasakoja ir kokius
jausmus pergyvena.

— Tai buvo Naujų Metų naktis...—pradėjo Jo-
nas.—Motina laikė ant rankų mažutį kudikį ir išlėto,
pamazėlia, taip dailiai, kaip vienos tik mylinčios moti-
nos moka, supo jį miegan ir liuliavo puikią lopšinę.
Motinos moka liuliuoti... Jos moka, jai tik myli, supti
ir jausti... Kudikėlis, toks šiltas, mažytis, jaunas, minkš-
tutis, tartum nekaltas sapnas, kunelis šildė jai krutinę,
kurioje plasnojo karšta motinos širdis... Glausdama prie
pilnų krutų tą savo kuno ir kraujo dalelę, ji svajojo ir
besvajodama sapnavo gražiusius sapnus... Ir štai jos
sapnas:

— Tasai mažytis kunelis, šitoji jos kuno ir kraujo
dalelė, jau—suaugęs vyras... Jos veidas, jos akys, jos
kakta, jos nosis, jos akys... Lyg svajonė, lyg sapnas,
bet tai ji jo išvaizdoje, visa ji... motina!... Ji mato
jį vyrą. Ir dar daugiau mato: namų ugnvietė, šei-
myna... gerovė... šeimyniškoji šiluma... Antai: jis sėdi
palei krosnį, ilsisi nuo darbo parėjęs... greta jo stovi
jo mylimoji... Ir kaip ji myli jį!... Už jį ir širdį ir
dušią duotų! O ant jos rankų—mažytis kunelis... šiltas,
mažytis, minkštutis, tartum nekaltas sapnas... tas ku-
nelis—ryšys jūdvių tarpe, ryšys, kurio nė pragaro,
nė dangaus nė žemės galybės negali pertraukti!... Tvir-

čiausis didžiausias, galingiausias visoj pasaulėj ryšys!... Tokį ryšį tegali pertraukti viena mirtis... Nė prietarai, nė žmonės, nė patsai Dievas, jai toksai buti gali, nepertrauks to ryšio... Tatai tarp jų, tarpu tų trijų svajojančios motinos numylėtų ypatų, tai yra jos mažyčio sunelio, kurį, jį mato jau suaugusių vyrų, jo pačios ir kudikio yra išdygęs didis meilės medis... ir tą medį tiktai mirtis gali iškirsti, nesa meilei priešgimnumas—mirtis... Kas nemyli—tas lavonas!... Taip tai motina svajojo, supdama ant savo rankų kudikėlį ir glausdama jį prie savo jaunų, gražių ir maistingų, lyg toji, Dievo sutvertoji žemelė, krutų...

Jonas nutilo. Pažvelgė į mane, į manąją, už visą pasaulę brangiausią man, draugę; pažiūrėjo į kitus svečius. Pertraukė delnu per veidą, akis... O akyse, kaip ir visad, pastaruoju laiku sužibėjo žiburėlis: sopulys dėlei smugių, kuriais vaišino galybė, gyvenimu mūsų vadinama... Paskui užsiziūrėjo tolybėn, paskendo kasžinkokių atsiminimų vilnyse, dar sykį pažiūrėjo į mane ir manąją draugę, kuri glaudė savo sunelį prie krutinės... Gal ji tos svajonės atgarsį girdėjo, o gal ji tos motinos širdį turėjo?... Kas žino?... Kas svetimon dvasion gali pažvelgti?...

Jonas nuleido galvą. Rankos atgulė ant kietų medinės kedės paramų. Tvirtos rankos, raumeningos, joms gyvenimo našta nebut, rodos, sunki, jai jų valdovas, dvasia tiek pat dvasiškų raumenų turėtų...

Ona pirmutinė atsiliepė:

— Na, ar tai viskas?...

Visi laukė. O ko—nežinojo. Jautė, kad ta Jono sekta gražioji pasaka nepabaigta; jautė, kad jai kasžinko truksta, bet-gi tylėjo ir laukė. Jis atsakė:

— Taip... viskas...

— Ar-gi?...—atsiliepė manoji.—Daugiau! Dar! Ne-reikia sapnas sapnu tik palikti!...

— Pridėsiu, jai norit...—tarė Jonas.—Štai!...—Išsigandau: jo akyse sužibėjo ugnis. Baisi ugnis. Tur buti tokią ugnį nešiojo savo akyse senovės izraelitų pranašai, matė, kad jau... nebelieka vilties... kad gyvenimo laimė—tai nepasiekiamoji žvaigždė...

— Štai,—tarė Jonas:—gal aš klystu, bet man matosi, kad pasauliui dar negimė motina, kurios svajonės sulig savų kudikių ateities ir laimės būtų išsipildžiusios...

Visus perputė baisus tuose žodžiuose pakilęs šaltis. “Motinos, motinos! Kam jūs svajojat, kam jūs mylit, kam jūs kudikiams ateities šventnamius statot, jai jusų galybėje vienas tik svajonių nupintas voratinklis yra? Kam?... Kam?...” Oh, kaip sopėjo širdį! Begalo sopėjo...

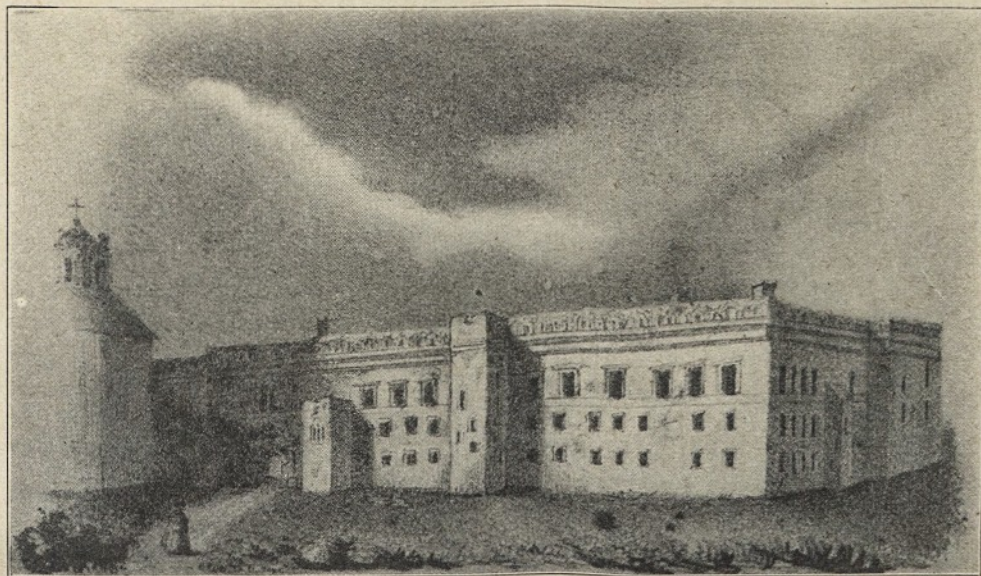
— Motinos yra laimingos tuomi, kad moka ir gali svajoti,—užbaigė palukėjęs Jonas.—O jų kudikai—jie patį sau gyvenimą sutveria: jai mokėjo buti teisingi ir atskyrė laimę nuo nelaimės—atsiekė tą, žmonėms galimą atsiekti, laimę... Jai nemokėjo tatai padaryti—jų gyvenimą, iki pat karstui, lydi ir nelaimė ir sąžinės juodi šešėliai...

Jonas pabaigė. Pabaigęs pažvelgė į mane, į manąją draugę, už kurią ataduoč pasaulę, ir į mūsų sunelį, už kurį atnešė ir gyvastį, jai to reikėtų (nepadaryčiau tai iš gyvuliškos meilės, ne. Aš padaryčiau tai dėlto, kad man—mirti, o jam—gyventi)... Visus apsiutė lyg ir koks nuliudimas, ar gal praeities, kudikystės neaiškūs atsiminimai...

Laikrodis išskambino dvyliktą. Už lango, ant gatvės, pakilo klegesys, ryksmas, užmas... Tai kėlė žmonės, maną, jog gyvenimo baisumas sumazės, jai jo, tai yra, gyvenimo, aukos garsiai rėks ir vaitos...

Męs žvilgsniais pasisveikinome. Ir visi jautėmės įeiną į naują laiko tarpelį, kurį mes, silpni, nežymūs, vadiname metais, kad save pažymėjus ir savo silpnybę paslėpus.

Karolis Vairas.

Žemutinė Vilniaus pylis

Apie Čiurlionies paveikslus

“Ježegodnike čeloviečeskoj kultury” (1910 m.) S. Ivanov, rašydamas apie “Impresionistų” parodą šiaip rašo apie Čiurlionies paveikslus:

“Šiais metais daugiausia kalbų ir ginčų buvo dėlei jauno, dar tik pasirodančio, dailininko—Čiurlionies. Jau patįs jo paveikslų vardai: “Allegro, Sonata 5”, ‘Fuga’, ‘Finale, Sonata 3’, ‘Prelude’, ‘Andante’ ir t. t., parodo, jog autorius kėsinasi tepliorystėje išrišti kažkokius muzikos uždavinius. Tokie užvardijimai paveikslų patįs savaimi neparodo nieko ypatingo. Atpenč, kaip parodo patyrimas, jie net patinka plačiai publikai. Visiems žinoma, kokio populiariskumo susilaukė Ballestieri paveikslas ‘Beethoven’, daugelis pamena, tur buti, ir Gabrielio Maxo paveikslą ‘Adagio’, ir ‘nocturn’us’, ‘simfonijas’ Whistlerio ir visą eilę ‘harmonijų’ įvairių šalių ir pakraipų dailininkų. Muzikališkas pavadinimas—tai lyg nurodymas į ypatingą malonumą, ypatingą poetišumą neaiškių, bet galingų palinkimų, kuriuos iššaukia meno tvarinys. Muzika—galingiausia meno šaka ir niekam nepasirodys keistu įvedimas į tepliorystę muzikališko elemento, kurs yra artimas visiems ir kiekvienam. Jai Čiurlionies paveikslai buvo dalyku, į kurį atsikreipė pigus sarkazmas, tai priežastis ne tame, kad jo veikaluose nebutų ‘turinio’, ar idėjinio pamato, bet dėlto, kad jie yra nesuprantami mūsų publikai, svetimi jai. Jo paveiksluose nėra ypatų, figūrų, jo ‘fuga’, ‘andante’ negalime prilyginti prie jausmų, kuriuos pergyvena šiaip asmens. Pas jį nesiranda ne tik paprasto naturalizmo, nėra ir realizmo, nėra nieko ‘reališko’, vieni tik fantazijos tvariniai. Tasai viršžemiškumas jo paveikslų ir sugiminiuoja juos su muzika, jis paaiškina ir išteisina jų vardus. Muzikas-kompozitorius, apdovanotas ir tikruoju dailininko pajautimų, Čiurlionis spalvų sferon įvedė ir muzikališką kompoziciją. Ideja labai įdomi ir, be abejonės, teisinga. Dailininkas tveria jausmu, jis įkvėpimu nustebina mokslo įstatus. Atsiminkite Klodą Mone, impres-

sionizmo tėvą. Savus dailininko pajautimų nurodymus sekdamas, jis apičiupa surado taisykles tonų skirstymos ir taisykles pridėtinųjų tonų, kuriuos jau paskui nustatė tyrinėjimai mokyty fizikų su Helmholtzu priešakyje. Tikrasis mokslas, visas paremtas ant matematikos, užtiesė pamatą dailininko atspėtiems vaizdams. Kažką panašaus daro ir Čiurlionis. Įnešdamas, į dekoratyviškosios tepliorystės sferą muzikos teoriją, jis bando pratiesti mokslišką pamatą ir jausmais surandamus dekoratyviškus kelius. Nesa muzikos pamatas—matematika. Nesykį jau tvarta ir smulkiai aprokuota geometriškos teorijos ornamentacijoje ir dekoravime, tad patsai principas, kurį įveda Čiurlionis, nebe naujas.

Originališka ir stambi Čiurlionies ypatybė—tai įvedimas turtingo kontrapunkto vieton sausos geometrijos. Pasekmės gauta begalo įdomios. Reikia tik atsikratyti nuo primestų mums menkų paklausų ir pažvelgti į Čiurlionies paveikslus tyrai, be gudrybės, ir pamatyte juose neapsakomą kolorito grožę. Čiurlionies kolorite, kaip ir jo kompozicijose, yra ta pati žymė ‘viršžemiškumo’, žymė tyros grožės, žymė visuotino atsikratimo nuo ‘reališkumo’. Tyroji matematika, muzika, muzikalinė tepliorystė—štai trys vienos ir tos pačios rūšies laiptai. Išaiškindamas Čiurlionies paveikslų reikšmę ir prasmę, aš noriu persergėti nuo ankstyvų sprendimų, nuo neapmąstyto abelno nepripažinimo muzikalinio elemento. Nesenai buvo dar tas laikas, kuomet Izidora Dunkan buvo patinkama juoku ir švilpimu. Dabar jau paaiškėjo, kad plastika gali išreikšti ir muzikalinius jausmus.

Kad gerai apvertinus dailės apsiareiškimą, butina yra pažvelgti į jį tiesiog, tyrai, kaip žiuri kudikis į neamtytus dar daigtus. Nuo tokio pažvelgimo nepabėgs pozityviškoji Čiurlionies paveikslų dalis, jų tikroji grožė. Teisybė, gal nusistebėsime radę juos nepaprastais, kurjoziškai naujais, bet dėlko turėtume duoti jiems minusą, dėlko ne pabandyti pasizvalgyti jų šaltinyje, ne suprasti jų tikrosios esybės?”...

“Laisv. Minties” IIjo tomo turinys.

Abchazijos raistuose, I. Kallinin, vertė K. Baronas.—498.
 “*Aidas*” (trumpa N1 recenzija),—361.
 Amerikos kuningų sąrašas (žinia iš *Šaltinio*).—360
Amerikos ūkiai,—488.
Areoplanai (Nuo jūrų iki jūrų oru),—537.
Argi lietuviai bus amžinai vergais? Parygožėnas, —521-522.

Ar gi tai ne begėdytė? Parygožėnas,—504.
Artimaisioji priedermė, Elžikonis,—491-492.
 “*Aušra*”,—358-359.
Bačkauskas D. T. (medžiaga biografijai), J. Šl.—369-371.
Bažnyčia ir Viešpatija, A. Orlov, sulietuvino Parygožėnas.—296-301, 353-354.
Bažnytinė statistika 1910 m.—361.

Be šlovės, V. K. Račkauskas, (taša iš pirmojo tomo).—304-308.
 “*Blaivybės*” dr. jos susirink.—360.
Buddha—Krikščionių šventąsis, K. J.,—446-448.
Chamas mūsų literaturoje, Kl. Jurgelionis,—470-473.
Chronika.—488-489.
Činuose revoliucija. J. Laukis,—516-521, 546-550.

Činų revoliucionieriai ko reikalauja.—537.
Civiliškasai krikščtas, Parygožėnas,—503.
Čiurlionies atminimui, Kl. Jurgelionis,—363-365.
Čiurlionies paveikslai (apie juos),—561.
Darbininkų Kova Amerikoje.—488.
Dievai žemdirbystės (žemdirbystės Dievai), pagal Grant. Alleng J. Laukis.—448-455.

- Dievystės sąvokos plėtojimos*, pagal Grant.Allen'ą J. Laukis,—381-387, 412-418, 434-437.
- Dora ir Valdžia*, A. Menger,—499-501.
- "*Draugijos*" N47. (dėl P. Bučio ir K. Šaulio straipsnių).—312-313.
- Draugijų gyvenimas*,—358.
- Draugijų gyvenimas Lietuvoje* (žinia iš L. U.)—360.
- Dvasiškija ir tautos reikalai*.—362.
- Etnografija* (Iš Etnografijos), J. O. Širvydas.—424-432.
- Erelis ir višta*, iš E. N. Čirikovo,—505-506.
- Galų gale mes nieko nežinome*, J. Laukis,—346-349.
- Gėlės* (eilės), Karolis Vairas,—505.
- Gludi-ludi* (eilės), Kalėdų Kaukė,—558.
- Grakchai Broliai*, žemės Vaikas.—293.
- Greeley Horace*, Tris žvaigždutės,—316.
- Gurauskis Juozas*,—396.
- Hygiena* (šis tas iš Hygienos), Dr. A. Šliuputė-Jancauskienė,—398-400.
- Higiiena* (Svarbiausias Visuomenės Higienos uždavinys), J. B. Smelstorius,—476-477.
- Informacijos biuro p. Gabrio*.—360.
- Intelektualis Rossijos išsiplėtojimas*, pagal A. S. Rappoporto P. Gudas,—494-497.
- Iš A. Kajranskio* (eilės),—Karolis Vairas,—505.
- Iš liaudies motyvų* (eilės). Karolis Vairas.—531.
- Išėjis* (eilės), V. K. Račkauskas,—460.
- Ištrauka iš laiško* (pašūnys), Marion, vertė I. B.,—534.
- Juristė*, A. P. Čechov, vertė J. B.,—535.
- Juškevičiai broliai*,—365-369.
- "*Kaina*", Kl. Jurgelionis, 409.
- Katalikų Bažnyčios vyriausybė*,—313.
- Kerštas*, L. Giros tragedija, (recenzija), Kl. J.—is,—438-440.
- Keršto dvasia*, Jovaras,—377-378.
- Kova priešais mokyklos klerikalizaciją*, J. B. S.,—445-446.
- Kritika ir Bibliografija*,—391-392, 438-441, 513-514.
- Kubikinė mylia*,—314.
- Kuningai delegatai iš Lietuvos*,—419.
- Kuomet vaikelį* (eilės), Karolis Vairas,—559.
- Laikraščiai*: (Iš mūsų laikraščių)—312-313, 359-361.
- Laikraštinių suvažiavimų*, redakcija,—396-397.
- Laikraštinių suvažiavimų* (paveikslai),—483.
- Laiškas redakcijon*, A. A. ir V. Steponaičiai.—514.
- Laisvamanybė plėtojasi*, J. Smelstorius,—522.
- "*Laisvosios Minties*" reikalais (I "L. M." skaitytėjus),—291, 538.
- L. L. S. reikalais*,—442, 489-490, 538.
- Latvių literatūra*, Roze Liogtnis,—317-321, 349-353.
- Lekcijos apie atskirimo ženklus*, A. Montvido (recenzija), J.—441.
- Lelevelis Joakimas* (1786-1861), J. Šliupas,—444-445.
- "*Liaudies Mokykla*" Brooklyne ir Draugas.—359-360.
- Lietuva pavasari, vasarą, rud. ir žemą*. Sutaisė L. Gira. (Recenzija), K. J.—440-441.
- Lietuvos liberalai ir obskurantai XIX metašimčio pradžioje*, J. Šliupas, 387, 391, 354-356, 410-412.
- Lyg dumas... lyg aidas* (eilės), V. K. Račkauskas,—460.
- Limanovskis Boleslavas*, J. Šl.,—340-342.
- Limanovski Bolesław*, Historia powstania Narodowego Polskiego... (recenzija), Šl.—391-392.
- Literatūros evoliucijos lapai*. Karolis Vairas,—550-552.
- Literatūros naujybės*,—338.
- Lyties dora seniaus, dabar ir toliaus*, dras Leo Jacobi, vertė J. Laukis,—525-526, 553-556.
- Marx K.*, žr. "Skaitl. ir t. K. Marxo teorijos".
- Mazzini Juozapas* (1808-1872), J. Šliupas,—492-493.
- Migla* (eilės), G. B. Raitelis,—484.
- Militarizmas* (keli žodžiai apie militarizmą), K. V.—478.
- Mysticizmas Lietuvoje XIX metašimčio pradžioje*, J. Šl.,—420-423.
- Miškas ir Keleivis*, žemaičių Antanas,—534.
- Moterų auklėjimas 100 atgal*, J. Šl.—540-542.
- Nalas ir Damajautė* (iš giesmės "Nalas ir Damajautė"), Kalėdų Kaukė,—401.
- Naujų metų naktį*. Karolis Vairas,—559-560.
- Negainiok nemyniok* (eilės), G. B. Raitelis,—484.
- "*Nežinau*" (lyg išpažintis), Karolis Vairas,—461.
- Niekados* (eilės), Karolis Vairas,—532.
- Nietzsche apie Katalikystę ir Krikščionybę*,—553.
- Nikonov* (ištrauka),—556.
- Norėtys* (eilės), Kalėdų Kaukė,—531.
- Nors ir baisios audros...*, Jovaras,—377.
- Notre Dame de Paris*, Victor Hugo, vertė žemės Vaikas (tąsa iš I-jo tomo), 335-338, 356-358, 378-381, 407-409, 432-434, 508-511, 525-537.
- Numirus dienai*, V. K. Račkauskas,—366-367.
- Owen Rob.*, K. Šliupas,—526-530.
- Pačto Bankai* (S.A.V.),—488.
- Panemunėlio tarmės fonetika*, Kl. Jurgelionis,—308-312.
- Pasaulės Progresas*,—488-537.
- Paskendus žvaigždė*, Karolis Vairas,—526-528.
- Patarlės* (kelios analogiškos patarlės), Kl. J.—465-466.
- Pilkoji šmėkla* (eilės), Karolis Vairas,—557-558.
- Po Seimui* (S. L. A.) V. K. R.,—397-98.
- Prakeikimas*, novelė, V. K. Račkauskas,—402-407.
- Priešistoriškas žmogus*, V.—322-329.
- Priparodymai* (feljetonas), Menkutis,—484-485.
- Rėdakcijos atsakymai*,—393, 490.
- Religijinės epidemijos*, Boris Sidis,—342-346.
- Sakmės* tris, P. Trupinelis.—376.
- "*Saulės*" dr-jos vis. susir.—360.
- Saulės užtemiams*, iš J. F. Gorbunovo. vertė V. K. R.—506-507.
- Schelley P. B.*, žr. "Paskens žvaigždė"
- "*Sintaksės*" Rygiškių Jono kritika, Kl. Jurgelionis,—543-546.
- Skaitlinės ir tulos K. Marxo teorijos*, Makabejus,—523-525.
- Sodnė*, (poezija prozoje), Kalėdų Kaukė.—401.
- Sus. L. Amer.*, iš jo praeities, J. Šliupas ir V. K. Račkauskas.—371-375.
- Šis bei tas*, 313-314, 361-362.
- "*Tautos namams*" aukos —312.
- Terorizmas Rossijoje*,—537.
- Tumo kun. iš Vilniaus varymas*.—312.
- Valsčionių klausimas Lietuvoje* laikuose caro Aleksandro I., J. Šliupas,—455-459, 479, 482.
- Vanagaičiui išvažiuojant*, žemaičių Antanas,—468.
- Viduriniai amžiai*, P. Gudas,—469-470.
- Viešpatavimas Caro Aleksandro I. J. Šliupas*,—301-304, 330-335.
- Vilčiai* (eilės), G. B. Raitelis,—484.
- Visas gyvenimas — baisy liudėjimas*, (eilės), pagal M. Konopnickos K. Vairas.—335.
- Wištaliaus laiškas iš depotnamio*,—473-476, 507-508.
- Vogtoji laimė* (fantazija), Karolis Vairas,—532-533.
- "*Žagrės*" dr-jos susirink.—360.
- "*Žemaičių Vyskupystė*", žr. "Chamas mūsų literaturoje".
- Žemlapis Lietuvos* (recenzija), Makabejus,—513-514.
- "*Žiburio*" dr-jos susirink.—360.
- Žydė Perkrikšta*, Togobočnij,—462-464, 485-487, 512, 513.
- Žydų Klausimas Lietuvoje*, prasideant XIX metašimčiui, J. Šliupas,—501-503.
- Žmogus ir velnias*, A. Vaišganta,—504.